

Β'. ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ

Μὴ συντελεσθείσης πλήρως τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, τὰ παραμείναντα ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας ἐθνικὰ ἡμῶν διαμερίσματα, φυσικὸν ἦτο ν' ἀτενίζωσι πάντοτε εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ ὀνείρου, παραδοκοῦντα εἰς τὸ νὰ εὕρωσι τὴν κατάλληλον στιγμήν πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ. Τοιαῦται πρόσφοροι εὐκαιρίαι ἐθεωρήθησαν, ὡς εἰκός, ἐκεῖναι καθ' ἃς ὁ δεσπότης κατακτητῆς εὕρισκετο εἰς πολεμικὰς περιπλοκάς μετ' ἄλλων χωρῶν ἢ εἶχεν ἐμπλακῆ εἰς ἄλλας ἐξωτερικὰς δυσχερείας. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ἡμετέρας ἐθνικὰς ἐξεγέρσεις πλὴν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821, εἰς ὃν μετέσχεν ἀρκετὰ σθεναρῶς καὶ ἡ Μακεδονία, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, κατὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὅποτε καὶ τὸ ἐλεύθερον Κράτος ἐπεστρατεύθη καὶ ἐδημιούργησε τὰ ἀτυχῆ μεθοριακὰ ἐπισόδια τοῦ 1886, εἶτα τὰς ἐν Κρήτῃ σφαγὰς τοῦ 1897, ἕνεκεν τῶν ὁποίων προὔκληθη ὁ ἀτυχῆς ἐκεῖνος πόλεμος, ὅλαι ὅμως αἱ ἐθνικαὶ αὐταὶ προσπάθειαι, ἀπεκάλυψαν βεβαίως τὴν ζωτικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, χωρὶς δυστυχῶς ν' ἀποδώσωσιν ἄμεσα ἀνάλογα ὠφελήματα, ἐνῶ ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος τούτων, οἱ δὲ συντελεσταὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου μεθ' ὑπερφηανείας ἰσχυρίζονται, ὅτι μετὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, εἶναι ὁ μόνος ἐθνικὸς ἀγὼν, ὅστις καὶ ὑπὸ ἔποψιν τραχύτητος καὶ ὑπὸ ἔποψιν διαρκείας καὶ ὑπὸ ἔποψιν θυμάτων καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἀποδόσεως ἀποτελεσμάτων, δύναται νὰ καταλάβῃ ἐπίζηλον ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἱστορίᾳ θέσιν.

Τὴν μεγάλην ἀξίαν τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἔργου μόνον ὁ ἀδέκαστος ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος θέλει πρεπόντως ἐξάρει, ἀναγνωρίζομένου ὅτι, ἂν δὲν προηγεῖτο ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπακολουθήσωσιν οἱ δύο εὐθύς μετέπειτα ἔνδοξοι Βαλκανικοὶ πόλεμοι.

Περὶ τῆς ἠθικῆς ἀξίας τοῦ ἔργου τούτου θὰ μοῦ ἐπιτρέψητε νὰ ἐπαναλάβω ὅσα καὶ ἐν ἄλλῃ δημοσίᾳ ὁμιλίᾳ μου ἔλεγον. Πᾶς ἀμύητος εἰς τὰ τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης περιόδου, εὐλόγως διερωτᾶται, πῶς ἦτο δυνατόν μία δρᾶξ ἀνταρτῶν, ὅσονδῆποτε ἡρώων, νὰ κλονίσῃ μίαν αὐτοκρατορίαν ἐδραζομένην καὶ προστατευομένην ὑπὸ ἑκατομμυρίων ὀλοκλήρων φανατικῶν ὑπερασπιστῶν. Καὶ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπαντῶμεν. Τὸ πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων τόσον

σχοινοτενές μακεδονικὸν μαρτυρολόγιον ἀποδεικνύει τὴν σταθερότητα τῶν ἔθνικῶν πεποιθήσεων τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν, ἢ δρᾶξ αὕτη τῶν ὄντως πραγματικῶν ἡρώων παλαίουςα ὑπεράνθρωπον ἀγῶνα, ὡς διωκομένη πανταχόθεν, δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ κλονίσῃ τὴν αὐτοκρατορίαν, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ κραταιώσῃ καὶ ἐμπεδώσῃ τὸ ὄσημέραι κλονιζόμενον ὑπὸ τῆς τρομοκρατίας ἔθνικὸν φρόνημα παρὰ τοῖς ἡμετέροις πληθυσμοῖς καὶ ἰδίᾳ ν' ἀντιμετωπίσῃ καὶ ἐξαλείψῃ τὴν αὐθαίρετον ἔνοπλον ἐπιβολὴν αὐθαδῶν σφετεριστῶν τῶν ἔθνικῶν ἡμῶν δικαίων, ἀπὸ ἐτῶν ἀσχολουμένων καὶ ὀργανουμένων πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἀντεθνικῆς καθ' ἡμῶν ταύτης προσπαθείας των.

Ἄλλ' ἡ ἔνοπλος αὕτη πρὸς ἐπικράτησιν ἐνέργεια ἐπόμενον ἦτο νὰ προκαλέσῃ ἐκατόμβας ἀνθρωπίνων θυσιῶν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον, ὅστις προὔκλειε τὸν ἀποτροπιασμὸν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Οἱ φρικωδέστεροι μαρτυρικοὶ θάνατοι ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν περίοδον ἐκεῖνην, ἀφοῦ δι' ἐκάστου φόνου δὲν ἐπεδιώκετο μόνον ἡ ἐξάλειψις τῆς προσωπικῆς δράσεως τοῦ θυσιαζομένου ἐπιλέκτου μέλους τῆς ὀργανώσεως, ἀλλ' ἐπίσης καὶ διὰ τοῦ μαρτυρικωτέρου θανάτου του ἡ πτόησις τῶν ἐμμενόντων εἰς τὴν ἀντίδρασιν ἀνταγωνιστῶν των. Ἐπινοήσεις ἐξαιρετικαὶ ἀπητοῦντο διὰ νὰ ἐμφανίσωσι τὴν μαρτυρικὴν θυσίαν τῶν θυμάτων ὅσον τὸ δυνατὸν τραγικωτέραν.

Ὁ ἀλληλεξοντωτικὸς οὔτος ἀγὼν, περιοριζόμενος μόνον μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς, καίτοι καταστάς ὀξύτατος, συνετέλει μόνον εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ κατακτητοῦ, ἀπεμάκρυνε δὲ τὸν πραγματικὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν πληθυσμῶν τούτων ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας. Ἡ ἔνοπλος αὕτη προσπάθεια, φυσικὸν ἦτο νὰ δημιουργήσῃ μακεδονικοὺς κύκλους παρ' ἅπασιν τοῖς ἀνταγωνιζομένοις λαοῖς, κύκλους ἀπαρτιζομένους ἐξ ἀνωτάτων διπλωματικῶν ὑπαλλήλων, ἐκ διακεκριμένων στρατιωτικῶν, ἐξ ἐπιστημόνων, ἐκ δημοσιογράφων περιωπῆς καὶ ἄλλων διανοουμένων, δυναμένων νὰ ἐπηρεάσωσι τὴν κοινὴν γνώμην τῆς ἐπικρατείας εἰς ἣν ἀνῆκον. Οἱ κύκλοι οὗτοι παρακολουθοῦντες μετ' ἐνδιαφέροντος ὅλας τὰς φάσεις τοῦ διεξαγομένου ἀγῶνος, ἀνεγνώρισαν τὴν πεπλανημένην ὁδόν, ἣν ἤκολούθουν καὶ ἐστράφησαν πρὸς τὴν οὐσιαστικῶς ὠφέλιμον τοιαύτην, τὴν διὰ τοῦ συνασπισμοῦ ἐκδίωξιν τοῦ κατακτητοῦ καὶ οὕτω ἐπραγματοποιήθη ἡ συμμαχικὴ συνεργασία τῶν δύο ἐνδόξων Βαλκανικῶν πολέμων. Τὴν διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ ἐπίτευξιν τῶν συμμαχικῶν τούτων συνδυασμῶν, λόγῳ τῶν συγκρουομένων συμφερόντων, θεωροῦμεν ἀδύνατον ὅσονδῆποτε μεγάλαι προσωπικότητες καὶ ἂν ἐπελαμβάνοντο τούτου, ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως νὰ προηγηθῇ ἡ σκληρὰ δοκιμασία τοῦ ἐνόπλου ἀναταγωνισμοῦ.

Ἴδου ἡ μεγάλη ἠθικὴ ἀξία τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ὡς προλειάναντος καὶ παρασκευάσαντος τὸ ἔδαφος τῶν δύο μετέπειτα ἐνδόξων Βαλκανικῶν πολέμων.

Οὐδείς βεβαίως καλῆς πίστεως συζητητῆς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν ἑλληνικότητα τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῆς πρώτης ἱστορικῆς τῆς ἐμφανίσεως, ἀφοῦ εἶναι ἱστορικῶς πιστοποιημένον ὅτι ἀπὸ τῆς Η' π.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀναφαίνονται ἑλληνικαὶ κοινότητες ἐν Χαλκιδικῇ, οὔτε ἡ μετέπειτα ἰδρυθεῖσα Μακεδονικὴ Δυναστεία ὑπὸ τοὺς Περδίκας, Ἀμύντας καὶ Ἀλεξάνδρους ἀπομακρύνει ταύτην ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς τῆς προελεύσεως. Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ ἰδιαζόντως σφυρηλατεῖ ἀδιασπᾶστως τοὺς μετὰ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἔθνικούς δεσμούς τῆς εἶναι ἡ ἔνδοξος περίοδος τῶν δύο μεγάλων στρατηλατῶν πατρὸς καὶ υἱοῦ, Φιλίππου καὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τῶν ἐπιβληθέντων διὰ τοῦ κύρους τῆς προσωπικότητός των καὶ τῆς στρατηγικῆς των ἰδιοφυΐας πρὸς ὅλους τοὺς Ἕλληνας εἰς βαθμόν, ὥστε ν' ἀναγνωρισθῶσι παρ' ὅλων τούτων ὡς ἀρχηγοὶ καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητά των ταύτην νὰ πραγματοποιήσωσι τοὺς στρατηγικούς των θριάμβους, ὁ δὲ δευτέρος τούτων, παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του, νὰ καταπλήξῃ τὸν κόσμον σύμπαντα ὄχι μόνον διὰ τὴν στρατηγικὴν του ἰδιοφυΐαν, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὴν ἐφ' ὅλων τῶν κατακτηθέντων παρ' αὐτοῦ πληθυσμῶν ἐκπολιτιστικὴν του ζωηρὰν ἐπίδρασιν, ὀφειλομένην ἰδίᾳ εἰς τὸ ἐξ Ἑλλήνων σοφῶν καθρητισμένον καὶ παρακολουθοῦν αὐτὸν πολιτικόν του ἐπιτελεῖον, μεταδώσας οὕτω τὸν ἀθάνατον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Γάγγου.

Ἡ Μακεδονία ἀναμφισβητήτως εἶναι ὁ ἄνω κορμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος, ἄνευ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀδύνατον νὰ ζήσῃ, ἂν δὲ κατὰ τινὰς ἐθνικὰς περιόδους κατάρθωσεν καὶ ἄνευ τῆς Μακεδονίας νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἦτο ἐξηπλωμένος ἀνὰ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Προποντίδος, ὁποῦθεν ἤντλει δυνάμεις διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωτικότητός του. Ἀλλ' ἤδη ὅποτε οὗτος περιεκλείσθη ὀλόκληρος ἐντὸς τῶν περιωρισμένων ὁρίων τοῦ ἐλευθέρου κράτους, κυριολεκτικῶς ἀσφυκτιᾷ καὶ ἀσφαλῶς θὰ τραπῇ πρὸς μεταναστευτικὴν τινὰ κατεύθυνσιν, πρὸς ἀπομύζησιν ζωτικῶν δυνάμεων, ἵνα δυνηθῇ καὶ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἀνυπέρβλητον φυσικὸν νόμον τῆς αὐτοσυντηρήσεως, ἐκτὸς ἂν περαιτέρω ἱστορικὴ ἐξέλιξις ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν νὰ ἐκταθῇ μέχρι τοῦ ἀπαραιτήτου πρὸς συντήρησίν του ζωτικοῦ χώρου.

Ἡ Μακεδονία εἶναι ἡ μεγάλη λεωφόρος ἡ ἄγουσα ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὴν κοιτίδα τοῦ καταπλήξαντος καὶ καταπλήσσοντος ἔτι τὸν κόσμον σύμπαντα κλασικοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, τὴν νωχελῶς ἐξηπλωμένην καὶ περιπαθῶς ἐναγκαλιζομένην τὰς ἀκραίας ἀκτὰς τῶν δύο ἡπείρων μὲ τὸν γραφικώτατον καὶ προνομιούχον εἰς φυσικὰ θέλητρα Βόσπορον. Τὸ ἐπίζηλον βλέμμα τῶν μεγάλων στρατηλατῶν ἐστράφη πάντοτε πρὸς τὰ δύο αὐτὰ ἐξέχοντα κέντρα καὶ συνεπῶς ἡ Μακεδονία μοιραῖον ἦτο νὰ ὑφίσταται τὰς πολεμικὰς συνεπειὰς τῶν κατακτητικῶν βλέψεων τῶν διαφόρων ἐπιδρομῶν. Οἱ Πέρσαι διὰ τῆς Μακεδονίας ἐπεχείρησαν νὰ καταλάβωσι τὰς

Ἀθήνας, οἱ Ρωμαῖοι διὰ τῆς Μακεδονίας ἐπεδίωξαν τὴν κατάληψιν τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Γότθοι, οἱ Βισιγότθοι, οἱ Οὐννοι, οἱ Ἄραβες, οἱ Σλάβοι, οἱ Νορμανδοί, οἱ Σταυροφόροι, Καταλανοί, Σαρακηνοί, Σέρβοι καὶ τέλος μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου, διαλυθέντος τοῦ Σερβικοῦ Κράτους καὶ ὑποταχθείσης τῆς Βουλγαρίας, ὁ Τοῦρκος κατακτητὴς διαρκῶς ἐνισχυόμενος φθάνει μέχρι τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, ἥτις ἐξασθενήσασα λόγῳ τῶν συνεχῶν περιπλοκῶν καὶ μὴ ἀναμένουσα οὐδεμίαν ἐνίσχυσιν παρ' εὐρωπαϊκοῦ τινος κράτους περιέρχεται καὶ αὕτη εἰς χεῖρας τοῦ κατακτητοῦ, πίπτοντος τοῦ τελευταίου Ἑλληνοῦ αὐτοκράτορος τὴν γνωστὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς 29ης Μαΐου τοῦ 1453.

Τινὲς τῶν ἐπιδρομῶν τούτων δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν ληστρικὴν των δρᾶσιν πέραν τῶν ὁρίων τῆς Μακεδονίας, διὰ τοῦτο καὶ ἡ Νότιος Ἑλλάς ὡς εὐρισκομένη μακρύτερον τῆς μεγάλης αὐτῆς λεωφόρου δὲν ὑπέστη τὰς ὀλεθρίας συνεπειὰς ἀπασῶν τῶν ληστρικῶν τούτων ἐπιδρομῶν καὶ συνεπῶς, ὡς ὀλιγώτερον δοκιμασθεῖσα, ἐμφανίζει συμπαγεστέραν καὶ ὁμοιογενεστέραν τὴν ἐθνικὴν τῆς ὑπόστασιν, ἐνῶ ἡ Μακεδονία ὡς πολλακίς λεηλατηθεῖσα, σκληρότατα δὲ καὶ πολυειδῶς δοκιμασθεῖσα, ἡ δεχθεῖσα ἐπὶ πλέον πρὸς ἐποικισμὸν διάφορα φῦλα πάσης προελεύσεως, φυσικὸν εἶναι νὰ μὴ ἐμφανίζῃ τὴν ὁμοιογένειαν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου ὁ ὀξύδερκῆς κατακτητὴς διαγνώσας εὐθὺς ἀμέσως τὴν προοδευτικὴν καὶ ζωτικὴν τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου, ἵνα τηρήσῃ ἀγαθὰς μετ' αὐτοῦ σχέσεις, παρεχώρησε τὰ γνωστὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα, ὀφείλομεν δὲ ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι χάρις εἰς τὰ προνόμια ταῦτα διετηρήθη καθ' ὅλην τὴν μακραίωνα δουλείαν ἢ ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπόστασιν, ἀλλ' ὀφείλομεν ἐπίσης νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι, ἂν ἡ πατριαρχικὴ αὐτὴ ἐξουσία ἐνησκειτο πάντοτε διὰ τῶν κατὰ τόπους ἐκπροσώπων τῆς ἐθνωφελέστερον, δὲν θὰ κατελήγομεν εἰς τὸν τόσον ὀξὺν φυλετικὸν ἀνταγωνισμὸν, ἐξ οὗ προῆλθε καὶ ὁ βραδύτερον ἔνοπλος Μακεδονικὸς ἀγών.

Μετὰ πραγματικῆς συντριβῆς καρδίας ἀναγκάζομαι νὰ παραθέσω περικοπὴν ἀναφορᾶς τοῦ ἄλλοτε παρὰ τῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡμετέρας Πρεσβείας ἀ' διερμηνέως Τσορμπατσόγλου, ἐν ἧ ἐκθέτει τὰ ἐξῆς:

«Φαίνεται, ὅτι οὐδὲ εἷς μακεδονόφωνος Ἕλληνας ἀπεκαλεῖτο σήμερον Βούλγαρος, ἐὰν ἐποικιαινέτο ἡ χώρα ὑπὸ ποιμεναρχῶν ὁμοίων ἐκείνοις, οὐδ' ἀπὸ τινος ἀποστέλλει εἰς αὐτὴν ἢ μεγάλῳφρων ὁμολογουμένως ἀπροσωποληψία καὶ φιλογένεια τῆς Α. Παναγιώτητος τοῦ Ἰωακείμ Γ' τῆ πολυτίμῳ μερίμνῃ τῆς Β. Πρεσβείας.

Ἐπισκεφθεὶς πρὸ τεσσάρων ἐτῶν (ἢ ἐκθεσις συνετάγη τὸ 1904) τὸ πάμπαν τσιφλίκιον Τοσίτοβον (διαμερίσματος Γουμένισσης) ἐμάνθανον, ὅτι τοσοῦτον καταθλιπτικὰ καὶ σκαιὰ μέσα μετεχειρίσθη πρὸς εἰσπραξίν θεμιτῶν

καὶ μὴ μητροπολιτικῶν δικαιωμάτων ὁ τότε ἀρχ. ἐπίτροπος, ὥστε οἱ χωρικοί, ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν ὁποίων ὁ μητροπολίτης θεωρεῖται τι ὑπεράνθρωπον καὶ ἅγιον ὄν, κατελήφθησαν ὑπὸ φρενίτιδος.

Προσελθοῦσα πρὸς αὐτὸν ἐπιτροπὴ ἐκ προκρίτων μετὰ τῶν ζητηθέντων χρημάτων, τῷ εἶπε: 'Λάβε, ἄδικε Δεσπότη, ὅσα ἐζήτησες, ἀλλὰ σὲ παρακαλοῦμεν, ποτὲ πλέον νὰ μὴ πατήσης τὸ πόδι σου εἰς τὸ χωριό, διότι θὰ σοῦ τὸ σπάσωμεν'. 'Απὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὸ χωριὸ ἐγένετο σχισματικόν, εἰδοποίησε δὲ καταλλήλως καὶ τρία ἕτερα ὀρθόδοξα τσιφλίκια, διὰ τῶν ὁποίων θὰ διήρχετο καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ὅτε ἐπλησίασε, τὸν ὑπεδέχθησαν μακρὰν τῆς εἰσόδου μόνον οἱ κύνες, λυθέντες ἐπίτηδες». Πρόκειται περὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἰλαρίωνος, ἀναπληρωτοῦ τοῦ μητροπολίτου Βοδενῶν Νικοδήμου. 'Επίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ χωριὸν Μπούφι τοῦ διαμερίσματος Μοναστηρίου προσεχώρησεν εἰς τὸ σχίσμα, διότι ὁ ἐπίσκοπος ἀναπληρωτῆς τοῦ μητροπολίτου Πελαγονίας, τότε συνοδικοῦ, προκειμένου νὰ εἰσπράξῃ τὴν ἀρχιερατικὴν ἐπιχορήγησιν μετῆλθε τοιαῦτα ἀπάνθρωπα μέσα διὰ τὴν εἰσπραξίν της, ὥστε τὸ χωριὸν ἠναγκάσθη νὰ δηλώσῃ ὅτι παύει νὰ εἶναι πατριαρχικόν καὶ προσχωρεῖ εἰς τὸ σχίσμα διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν σκληρότητα τῶν πρὸς εἰσπραξίν ληφθέντων μέτρων.

Δὲν θεωρῶ περιττὸν νὰ προσθέσω ἐνταῦθα, ὅτι ἡ μητροπολιτικὴ ἐπιχορήγησις δυνάμει τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας εἰσπραττέτο καθ' ὃν τρόπον καὶ τὰ δημόσια ἔσοδα τοῦ Κράτους, τοῦτέστι διὰ τῆς χωροφυλακῆς, φυλακιζομένων τῶν δυστροπούντων. Παρέθεσα τὰς δύο ταύτας συγκεκριμένας περιπτώσεις, ἵνα μὴ ἀοριστολογῶ, ἀλλὰ νὰ στηρίζω τὰς κρίσεις μου ἐπὶ ἀσφαλῶν δεδομένων.

'Ἡ γεωγραφικὴ της θέσις δὲν παύει νὰ τὴν καθιστᾷ ὡς τὸ μᾶλλον ἐπίζηλον σημεῖον πρὸς ἱκανοποίησιν ἐμπορικῶν καὶ πολιτικῶν συμφερόντων, διὰ τοῦτο ἦτο ἐστραμμένη πρὸς αὐτὴν πάντοτε ἡ προσοχὴ τῶν ἐκάστοτε ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα ἐξ ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσία ἐθεωρήθησαν ὡς μᾶλλον ἐνδιαφερόμεναι ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπέτυχον μάλιστα, ὥστε ν' ἀνατεθῇ εἰς αὐτὰς ἡ ἐπίβλεψις τῶν ἐπιβληθεισῶν εἰς τὴν Τουρκίαν πολιτικῶν μεταρρυθμίσεων. Ἡ Αὐστρία ὡς μεσογειακὴ δυνάμις εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐπεζῆτει ἕξοδον πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἡ Θεσσαλονικὴ ἐθεωρήθη ὡς προσφορώτερος πρὸς τοῦτο δι' αὐτὴν λιμῆν, ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἰδιαίτερον ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας ἐνδιαφέρον της, ἀφ' ἑτέρου ἡ Ρωσία ἀτενίζουσα πάντοτε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, χάριν τῆς ὁποίας εἰς πολλοὺς κατὰ τῆς Τουρκίας ἀπεδύθη πολέμους διὰ τῆς προσκόπου της Βουλγαρίας, ὕψωσε ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν τὴν πανσλαβιστικὴν σημαίαν, καλλιεργοῦσα οὕτω διὰ τῆς ἐνεργείας της ταύτης τὴν ὑστερόβουλον πολιτικὴν της βλέψιν. 'Επίσης ἡ Σερβία καὶ ἡ Ρουμανία ὡς Βαλκανικαὶ χῶραι ἐνδιαφερόμεναι ὑπὲρ τῆς

ἀπολυτρώσεως τῶν ὑποδούλων ὁμοεθνῶν των, δὲν ἔπαυσαν δρῶσαι τρομοκρατικῶς πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς ἐπιρροῆς των καὶ οὕτω αἱ πολιτικαὶ προπαγάνδαι ὀργιάζουσαι ὑπὸ διαφόρους μορφάς ἐν τῷ πολυπαθεῖ τούτῳ διαμερίσματι, φυσικὸν ἦτο νὰ ἐπηρεάσωσι καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἐθνικὴν συνοχὴν τῶν κατόικων του.

Ἡ Τουρκία διὰ σκληρῶν μέτρων ἐπιβολῆς ἐπεδίωξε κατὰ τὴν μακραίωνα δουλείαν τὸν ἐξισλαμισμὸν τῶν κατακτηθεισῶν χριστιανικῶν χωρῶν, ἀλλ' ἀντελήφθη ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης πολιτικῆς τῆς ἐνεργείας προκαλεῖ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ συνεπῶς τὰ ἐκ τοῦ προσηλυτισμοῦ εἰς τὸν Μωαμεθανισμὸν χριστιανικῆς τινος μερίδος ὀφέλη δὲν ἦσαν ἀνάλογα τῆς πολιτικῆς ζημίας, ἣν προκαλεῖ ἢ παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ τῆς Εὐρώπης βάρβαρος αὕτη προσπάθεια. Χαρακτηριστικὴ ἔνδειξις τῶν ἀπανθρώπων τούτων ἄλλοτε προσπαθειῶν τῆς εἶναι οἱ παρὰ τὰ Γρεβενὰ ἐξισλαμισθέντες Βαλαάδες, ὡς καὶ οἱ ἐν Κρήτῃ Ὀθωμανοί, οἵτινες ὑποκύψαντες εἰς τὴν βίαν μετέβαλον θρησκείαν, δὲν ἀπέβαλον ὅμως οὔτε τὴν γλῶσσαν, οὔτε τὰς παραδόσεις τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς των. Ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἐπονειδιστος αὕτη βαρβαρότης ἔπαυσε ἀπὸ πολλοῦ καὶ ὡς τελευταίαν ἐκδήλωσιν τῆς ἔχομεν τὸ πρὸ διακοσίων περίπου ἐτῶν ἐξισλαμισθὲν βλαχόφωνον χωρίον Νότια τῆς Καρατζόβας, οὗτινος ὅμως ὁ εἰς χότζαν προχειρισθεὶς ἱερεὺς τοῦ χωρίου Παπαγιώργης, μετατεθεὶς μετὰ πάροδον ὀλίγων ἐτῶν εἰς τὸ παρὰ τὴν γέφυραν Πηνειοῦ τῆς Λαρίσης τζαμίον, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐκάλεσε χριστιανὸν ἱερέα ἵνα μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ἐξωμολογήθη τὴν πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν τελείαν ἀφοσίωσίν του.

Ἡ Τουρκία, διαισθανομένη τὴν ὀσημέραι ἐπιτεινομένην προσπάθειαν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων εἰς τὸ νὰ τὴν καταστήσωσιν ἀσιατικὴν δύναμιν, ἀπομακρύνοντες ταύτην ἐκ τῆς Εὐρώπης, προσεπάθει νὰ παρατείνῃ τὴν ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τμήματος τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους κυριαρχίαν τῆς ἀδιαφοροῦσα διὰ τὴν συνεχιζομένην ἀλληλοεξόντωσιν τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῆς καὶ συνεπῶς οὐδεμίαν προσπάθειαν κατέβαλλε διὰ τὴν παγίωσιν μιᾶς εὐρύθμου λειτουργίας ὡς Κράτους· τοῦναντίον διέβλεπε πολιτικὸν συμφέρον ἐν τῇ παρατεινομένῃ ταύτῃ πάλῃ διὰ τῆς ἐξασθενίσεως τῶν ὑποδούλων τῆς.

Ἡ Βουλγαρία κηδεμονευομένη παρὰ τῆς Ρωσίας, εἰς ἣν ὀφείλει καὶ τὴν ἐθνικὴν τῆς ἀνεξαρτησίαν, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀπελευθερώσεώς της, ὑπὸ τὴν ὀργανωτικὴν ἐπήρειαν Ρώσων ἀξιωματικῶν καὶ τὴν ἄφθονον παροχὴν πολεμικῶν ἐφοδίων παρασκευάζεται στρατιωτικῶς, οὕτως ὥστε, καίτοι νεοπαγὲς κράτος, μετὰ πάροδον μόλις ἐπτὰ ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς της, προβαίνει εἰς τὴν διὰ πραξικοπήματος προσάρτησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ διεξάγει πρὸς τοῦτο νικηφόρον κατὰ τῆς Σερβίας πόλεμον. Ἡ Ἑλλάς παρ'

ὄλον τὸν κατὰ πενήντα καὶ πλέον ἔτη προγενέστερον ἐλεύθερον βίον τῆς εἰς τὴν ἀνώμαλον ἐκείνην περίοδον τοῦ 1885, ἐκτεθεῖσα εἰς μακρὰν ἐν ἐπιστρατεύσει περιπέτειαν μὲ ἀτυχεῖς ἐν τοῖς συνόροις συμπλοκάς μετὰ τῶν Τούρκων δὲν ἀποκομίζει οὐδὲν πολιτικὸν κέρδος, ἐπαναπαυθεῖσα μόνον εἰς τὴν πρὸ τριετίας γενομένην προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας. Τὸ γόητρον τῆς Βουλγαρίας διαρκῶς αὐξάνει, ἐκδηλούμενον διὰ συνεχῶν ἀξιώσεων παρὰ τῇ Πύλῃ περὶ παραχωρήσεως βερατίων (μητροπολιτικῶν ἐδρῶν) ἐν Μακεδονίᾳ, τούναντίον δὲ ἡ Ἑλλάς τυρβάζουσα περὶ τὴν ἐπικράτησιν τῶν πολιτικῶν κομμάτων, λόγῳ τοῦ παρεντιθεμένου ἀτυχοῦς πολέμου 1897, ἐμφανίζεται μὲ μειωμένον τὸ γόητρόν τῆς. Οἱ Βούλγαροι ἐπωφελοῦμενοι τῆς τοιαύτης μειονεκτικῆς ἡμῶν θέσεως, κατέστησαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀλαζόνες ὥστε ἐνησμενίζοντο νὰ αὐτοτιτλοφορῶνται ὡς «οἱ Πρῶσοι τῆς Ἀνατολῆς», βαυκαλιζόμενοι δὲ διαρκῶς μὲ τὰ ὄνειρα τῆς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου διαγραφείσης μεγάλης Βουλγαρίας, προέβαινον εἰς ἐντόνους ἐν Μακεδονίᾳ προπαγανδιστικὰς ἐνεργείας, καταλήξαντες τέλος εἰς τὴν διὰ τρομοκρατίας ἐπιβολήν, ἀφοῦ ἔβλεπον ὅτι αἱ προπαγανδιστικαὶ τῶν προσπάθειαι δὲν ἀπέδιδον τοὺς προσδοκωμένους καρπούς, ἀλλὰ συνετρίβοντο πρὸ τῆς ἀκάμπτου καὶ στερρῶς παγιωμένης ἐθνικῆς ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐκκλησιαστικῆς ὑπὲρ τοῦ Πατριαρχείου συνειδήσεως τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ.

Τὰς ἱμπεριαλιστικὰς τάσεις περὶ δημιουργίαν μεγάλης Βουλγαρίας ἐκαλλιέργει καὶ ὑπέθαλπε μεγάλως ἡ πρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου δημιουργηθεῖσα Πανσλαβιστικὴ ὀργάνωσις, ἥς ἡ πρώτη ἐπίσημος ἐμφανὴς ἐκδήλωσις ὑπῆρξε τὸ ἐν Πράγα συνελθὸν πρῶτον πανσλαβιστικὸν συνέδριον τῷ 1846. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη ἐνεφάνιζεν ὡς ἐπίσημον πρόγραμμα τὴν συνένωσιν ὅλων τῶν ἐν Πολωνίᾳ, Τσεχοσλοβακίᾳ, Κροατίᾳ, Οὐγγαρίᾳ, Σερβίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ Σλάβων ὑπὸ ἐνιαίαν ἐθνικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ὑπόστασιν, οὕτω δὲ καὶ τὴν Ρωσίαν πολιτικῶς ἐξυπηρέτει καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὴν ἔκτασιν ὑπενόμειεν. Εἷς ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων θιασωτῶν καὶ σπουδαιοτέρων παραγόντων τῆς ὀργανώσεως ταύτης ὑπῆρξεν ὁ κόμης Ἰγνάτιεφ, γόνος ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας, ὅστις λόγῳ τῆς οἰκογενειακῆς του προελεύσεως καὶ τῆς ἰδιαιτέρας τσαρικῆς προστασίας, εἰς ἡλικίαν τριάντα μόλις ἐτῶν ἀπέκτησε τὰς ἐπωμίδας τοῦ στρατηγοῦ, κατόπιν ἀσημάντου στρατιωτικῆς ἀξίας ἐπιτυχίας ἐν Ἀσίᾳ, παραιτήσας ἡμῶς τὰς στρατιωτικὰς δάφνας ἐπεδόθη εἰς τὴν διπλωματίαν, πρὸς ἣν φαίνεται ἔτρεφεν ἰδιαιτέραν κλίσιν, καταστάς ὁ σπουδαιότερος ρυθμιστὴς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσίας, καθ' ὅλον τὸ ἀπὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ μέχρι λήξεως τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου διάστημα. Ὡς πληρεξούσιος τῆς Ρωσίας ὑπέγραφε συνθήκας καὶ ἐπηρεάζε τὴν ὅλην διπλωματικὴν κίνησιν τῆς μεγάλης αὐτῆς αὐτοκρατορίας, ἥς πρεσβευτὴς παρὰ τῷ σουλτάνῳ κατέληξε νὰ διορισθῇ, ὡς ἐνεχούσης τῆς θέσεως ταύτης τὴν μεγαλυτέραν πολιτικὴν

ἀποστολὴν ὅλων τῶν λοιπῶν Πρεσβειῶν. Καθ' ὅλην τὴν μακρὰν διπλωματικὴν του δρᾶσιν καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν παρὰ τῇ Πύλῃ ἀποστολὴν του δὲν ἔπαυε νὰ εἶναι ὁ ἐνθερμότερος ὑπερασπιστὴς τῶν βουλγαρικῶν συμφερόντων, ὑποστηρίζας ἐκθύμως πάντοτε τὴν παραχώρησιν ἐκ μέρους τῆς Πύλης προνομιακῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων πρὸς τοὺς Βουλγάρους.

Διὰ τῆς διπλωματικῆς του ἐπιρροῆς μεγάλως συνέβαλεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας τῷ 1870, παρὰ τὰς ζωνηρὰς διαμαρτυρίας τοῦ Πατριαρχείου, ἀναρρηθέντος τότε πρώτου ἐξάρχου τοῦ Ἀνθίμου, ὃν ἡ παρὰ τῷ Πατριαρχεῖῳ Σύνοδος ἀφώρισεν ὡς ἀποστάτην κληρικὸν καὶ ἔκτοτε δημιουργεῖται τὸ γνωστὸν σχίσμα, οἱ δὲ εἰς αὐτὸ προσχωρήσαντες ἀποκαλοῦνται πλέον σχισματικοί. Κατόπιν τῆς πνευματικῆς ταύτης ἀνεξαρτησίας, ὡς ἦτο φυσικόν, ἀνεγνωρίσθη εἰς τὴν ἐξαρχίαν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς χειροτονίας ἀρχιερέων, παρεχωρήθησαν δὲ συγχρόνως εἰς αὐτὴν ὠρισμένα βεράτια, ἧτοι ἀρχιερατικαὶ περιοχαὶ ἐπὶ πληθυσμῶν ἀδιαφιλονικήτου βουλγαρικῆς ἐπιρροῆς καὶ οὕτω σιωπηρῶς ἀνεγνωρίσθησαν παρὰ τῆς Πύλης τὰ πρῶτα ὄρια τῆς βουλγαρικῆς ἐθνότητος.

Τὸ κορύφωμα ὅμως τῆς πανσλαβιστικῆς του ἀφοσιώσεως καὶ τῆς πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἰδιαιτέρας ἀδυναμίας τοῦ μεγάλου τούτου πανσλαβιστοῦ ἐμφανίζεται κατὰ τὴν σύναψιν τῆς ἐν Ἀγίῳ Στεφάνῳ συνθήκης, κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἣν ὑπέγραψεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ρωσίας καὶ δι' ἧς ἐδημιουργεῖτο μία μεγάλη Βουλγαρία, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς ἐν τῇ Βαλκανικῇ, ἵνα οὕτω προλειάνῃ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ τσαρικοῦ σκήπτρου ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ θρυλικοῦ Βυζαντίου, πρὸς ἀναστήλωσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἐπεδικάζετο ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ Μακεδονία εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἀφοῦ ἡ βουλγαρικὴ μετὰ τῆς Τουρκίας μεθόριος ἔφθανε μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀξιοῦ καὶ Βόλβης καὶ ἔφθανεν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ὀρφانوῦ, ἐκεῖθεν δὲ ἠκολούθει τὴν παραλιακὴν κατεύθυνσιν, ἐπιδικαζομένων οὕτω εἰς αὐτὴν τῶν ἑλληνικωτάτων κέντρων Μοναστηρίου, Σερρῶν, Δράμας, Καβάλας κ.ἄ. Εἰς ποίαν δυσχερῆ θέσιν θὰ περιήρχετο ἡ χώρα μας μετὰ τὴν δημιουργίαν τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας πᾶς τις ἀντιλαμβάνεται, ἡ δὲ προσφυλὴς μας Θεσσαλονίκη, στερουμένη ἐντελῶς ἐνδοχώρας, ἦτο προωρισμένη ν' ἀτροφῆσθαι μέχρι πλήρους ἐξαντλήσεως καὶ νὰ καταστῇ ἀντικείμενον προχείρου τολμήματος πρὸς κατάκτησίν της. Εὐτυχῶς χάρις εἰς τὰ ἀγγλικὰ καὶ αὐστριακὰ συμφέροντα καὶ εἰς τὴν παρέμβασιν τοῦ Γερμανοῦ ἀρχικαγκελλαρίου Βίσμαρκ, ἡ συνθήκη αὕτη δὲν ἐπραγματοποιήθη, ἀλλὰ μετεβλήθη διὰ τῆς Βερολινείου συνθήκης, ἀναγνωρισθέντος ἐπισήμως ὅτι ὅλως ἀδίκως παρεδίδοντο συμπαγεῖς ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἀπλησίαν. Ἡ ἀγγλικὴ συνηγορία ὑπὲρ τῆς ματαιώσεως

τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἐξυπηρέτησεν, ὡς εἰκός, μεγάλως τὰ τουρκικὰ συμφέροντα καὶ τούτου ἔνεκεν ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἑλληνικωτάτην νῆσον Κύπρον.

Ἡ βουλγαρική ἀλαζονεία καὶ θρασύτης δὲν ἀναχαιτίζεται δι' οὐδενὸς μέσου καὶ διαρκῶς ἀξιοῖ παρά τῆς Πύλης παραχωρήσεις βερατίων καὶ παντὸς εἴδους ἐθνικὰς διευκολύνσεις, ἐπωφελουμένη δὲ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν χαλαρώσεως, ἐντείνει τὰς προπαγανδιστικὰς τῆς ἐνεργείας καὶ ἀφοῦ ἐξήντησε τὰς δι' ἐπαγγελιῶν καὶ ἄλλων δελεαστικῶν μέσων προσπαθείας τῆς καὶ βλέπει ταύτας συντριβομένας πρὸ τῆς ἀκάμπτου καὶ σταθερᾶς ἐθνικῆς συνειδήσεως τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ, καταφεύγει τέλος καὶ εἰς τὸ ἔσχατον μέσον τῆς τρομοκρατίας. Ἀπὸ τοῦ 1900 ἄρχονται αἱ πολιτικαὶ δολοφονίαι καὶ ἡ τρομοκρατικὴ ἐπιβολὴ ἐν Μακεδονίᾳ· κατὰ τὰ ἔτη 1901 καὶ 1902 ὀργανοῦται ἔνοπλος ἐπέμβασις διὰ συμμοριῶν πρὸς ἐξαναγκασμὸν τῶν πληθυσμῶν εἰς προσχώρησιν πρὸς τὴν Ἐξαρχίαν καὶ τῷ 1903 εἶναι κύριοι πλέον τῆς ὑπαίθρου χώρας, τὰ δὲ χωρία τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο ὑπείκοντα εἰς τὴν βίαν ἐπιδίδουσιν ἀναφοράς πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ξένων Δυνάμεων περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν πεποιθήσεών των. Ἡ βουλγαρική ἐπιρροὴ ἐξαπλοῦται ἐφ' ὀλοκλήρου σχεδὸν τῆς ξενοφώνου ζώνης, ἀφοῦ καὶ αὐτὰ τὰ προάστεια τῆς Θεσσαλονίκης Γραδοβόρι, Νεοχωροῦδα, Νταουτ-μπαλί, Ὁραιόκαστρον καὶ αὐτὸ τὸ Χαρμάνιοι πιέζονται ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει πλὴν τῶν ἐγκατεσπαρμένων σποραδικῶς ἐν αὐτῇ σχισματικῶν, δημιουργοῦνται δύο σοβαραὶ συνοικίαι τῆς πόλεως, γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κιλκίς μαχαλέ καὶ Τρανσβαάλ ἀπὸ ἐγκατασταθέντας χωρικοὺς ἐκ τῶν χωρίων Κιλκίς καὶ Κουφάλια, ἐν αἷς εὐρίσκουσιν ἄσυλον ὅλα τὰ ἄτακτα στίφη τῆς βουλγαρικῆς ὀργανώσεως.

Ὁ τότε γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν τριῶν βιλαετίων Μακεδονίας καὶ μετέπειτα μέγας βεζύρης, ὀξυνοῦστατος Χιλμῆ πασᾶς, διὰ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀκόρεστον τρομοκρατικὴν ἐπιβολὴν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν εἶχε θεσπίσει τὴν ἀρχὴν ὅτι ἀναγνωρίζει τὸ καθεστῶς τὸ πρὸ τοῦ 1903 καὶ συνεπῶς πᾶσα αἴτησις χωρίου μεταγενεστέρως, ἀποβλέπουσα εἰς μεταβολὴν πνευματικῆς ἐξαρτήσεως, θὰ θεωρῆται ὡς προῖον βίας καὶ ὄχι πραγματικῆς πεποιθήσεως τῶν χωρικῶν καὶ ἔνεκεν τούτου δὲν ἀναγνωρίζεται. Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶχεν ὡς συνέπειαν τὸ κλείσιμον ὅλων τῶν σχολείων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν χωρίων, τὰ ὁποῖα ἐζήτησαν τὴν τοιαύτην μεταβολὴν ὑπείκοντα εἰς τὴν βουλγαρικὴν τρομοκρατίαν. Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐὰν ἔστω καὶ εἰς χωρικὸς ἐκ τῶν χωρίων τούτων παρέμενεν εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἀρμοδιότητα, εἶχε τὸ δικαίωμα καὶ ἐκκλησίαν νὰ χρησιμοποιοῖ καὶ τὸ σχολεῖον ἡδύνατο νὰ λειτουργήσῃ χάριν τῶν τέκνων του. Οἱ συνεχιζόμενοι φόνοι ἐν τῷ ἔσωτερικῷ τῆς Μακεδονίας καὶ ἡ βασιλεύουσα ἀναρχία εἶχον προκαλέσει τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης, ἥτις διὰ διακοινώσεων ἡξίου παρά τῆς Πύλης τὴν εἰσαγωγὴν εὐρέων μεταρρυθμίσεων

ἐν τῇ διοικήσει καὶ τῇ ἀστυνομίᾳ πρὸς παγίωσιν τῆς διασαλευθείσης τάξεως, ἀλλὰ τὸ γνωστὸν τότε ἀναβλητικὸν τουρκικὸν σύστημα παρέτεινε τὴν ἐκκρεμοῦσαν κατάστασιν. Τότε εὐρίσκουσι πρόσφορον τὴν στιγμὴν οἱ Βούλγαροι νὰ προβῶσιν εἰς ἀναρχικὰς ἐν τῇ πόλει τῆς Θεσσαλονίκης ἐνεργείας, ὥστε νὰ προκαλέσωσι τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης καὶ οὕτω ἐδημιουργήθη ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα ψευδεπανάστασις τοῦ 1903. Στίφη ἐγκληματιῶν Βουλγάρων κεκρυμμένα ἐντὸς τῶν προμνησθειῶν συνοικιῶν (ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῶν ἐπισήμων αὐτῶν δημοσίων γραφείων, ὡς λ.χ. Μητροπόλεως, τοῦ Γυμνασίου, τοῦ Πρακτορείου κ.ἄ.) προβαίνουσι κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1903 εἰς ἀνὰ τινάξιν τοῦ ἐν τῷ λιμένι Θεσσαλονίκης εὐρισκομένου γαλλικοῦ ἀτμοπλοίου «Γουαδαλουϊβερὸς», ρίπτουσι βόμβας εἰς τὰ κεντρικώτερα μέρη τῆς πόλεως, εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Γράπεζαν, εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ἐλευθερίας, διακόπτουσι τὸ φωτιστικὸν ρεῦμα καὶ βυθίζουσι τὴν πόλιν εἰς τὸ σκότος καὶ ἐν γένει δημιουργοῦσι πραγματικὸν πανικὸν ἐν τῇ πόλει. Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ καὶ ἰδίᾳ ὁ μαινόμενος τουρκικὸς ὄχλος ἐξοπλισθεὶς προβαίνει πάραυτα εἰς αἱματηροτάτην ἀντεκδίκησιν. Ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας ἑκατόμβαι ὀλόκληροι Βουλγάρων ἐθυσιάσθησαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀντεκδικήσεως, δυστυχῶς καὶ τινες ἡμέτεροι, μὴ ἀναγνωρισθέντες, ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν τύχην. Πλὴν τῆς ἀναρχικῆς ταύτης πράξεως ὀλίγον βραδύτερον, ἵνα προκαλέσωσι τὴν μῆνιν τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων κατὰ τῶν ἑλληνικῶν κέντρων, καταλαμβάνουσι διὰ σωματῶν τὸ βλαχόφωνον ἑλληνικὸν χωρίον Κρούσοβον, ὃ ἐπελθὼν εἰς καταδίωξίν των τουρκικὸς στρατὸς πυρπολεῖ τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο κέντρον κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1903 καὶ οὕτω τὸ ἀκμάζον εἰς ἐθνισμόν ἡρωϊκὸν Κρούσοβον γίνεται παρανάλωμα τοῦ πυρός, ἐν γένει δὲ ἡ ἀναρχία συνεχίζεται καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ.

Τὸ πολιτικὸν ἀποτέλεσμα ἐπετεύχθη. Ἡ ἀγριότης τῶν ἐκτυλιχθειῶν σκηνῶν, ὃ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων καὶ μάλιστα εἰς κέντρον ὅπου παρίσταντο οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, φυσικὸν ἦτο νὰ συγκινήσωσι τὴν ἐν Εὐρώπῃ κοινὴν γνώμην καὶ νὰ προκαλέσωσιν ἀρκετὸν θόρυβον παρὰ τῷ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ. Συνέπεια τῆς δημιουργηθείσης ἐκείνης ἐξεγέρσεως ἦτο ἡ ἀποφασισθεῖσα κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1903 συνάντησις τῶν δύο αὐτοκρατόρων τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Αὐστρίας ἐν Μύρστεγ. Ἡ συνάντησις τῶν δύο μεγιστάνων ἐγένετο καὶ κατ' αὐτὴν ὑπεγράφη σύμβασις δι' ἧς ὑπεχρεῶτο ἡ Τουρκία νὰ εἰσαγάγῃ ὠρισμένας μεταρρυθμίσεις ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται θὰ ἐτέλουν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἀντιπροσώπων τῶν δύο ἀνωτέρω ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων, φερόντων τὸν βαθμὸν διπλωματικοῦ πράκτορος, συγχρόνως δὲ θὰ διετίθετο ἀριθμὸς τις ἀξιωματικῶν παρ' ἐκάστης τῶν ἐξ μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, οἵτινες ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὰ διάφορα μεγάλα κέντρα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μακεδονίας, θὰ παρηκολούθουν ἐκ τοῦ συνεγγυς πλέον τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων

τούτων. Τὰς τοιαύτας μεταρρυθμίσεις κατ' ἐπανάληψιν εἶχον ζητήσῃ διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ αἱ Δυνάμεις, ἀλλ' ἡ Τουρκία μὲ τὴν γνωστὴν παρελκυστικὴν τῆς πολιτικῆς κατῴρθωνε ν' ἀναβάλλῃ τὴν ἐφαρμογὴν τούτων. Κατόπιν ὁμοῦς τῆς ἀποφασισθείσης συναντήσεως τῶν δύο αὐτοκρατόρων, διαισθανομένη τὴν λῆψιν αὐστηρῶν κατ' αὐτῆς μέτρων, ἔσπευσε, πρὸ τῆς κοινοποιήσεως πρὸς αὐτὴν τοῦ τελεσιγράφου, νὰ διορίσῃ τὸν ὄξυνούστατον καὶ διπλωματικώτατον Χουσεῖν Χιλμῆ πασᾶν, βραδύτερον προαχθέντα εἰς μέγαν βεζύρην, γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τῶν τριῶν βιλαετιῶν τῆς Μακεδονίας, διὰ τὴν εἰσαγωγὴν ὀρισμένων μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ. Παρ' ὅλα ταῦτα τὸ τελεσίγραφον ἐπεδόθη καὶ ἡ Τουρκία ὑποκύψασα ἐδέχθη τὴν ἐφαρμογὴν ὅλων τῶν ὄρων τῆς ὑπογραφείσης ἐν Μύρστεγ συμπάσεως, εἷς ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ διορισμὸς γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν τριῶν βιλαετιῶν Μακεδονίας καὶ ὡς τοιοῦτον εἶχε προλάβει νὰ διορίσῃ τὸν Χιλμῆ πασᾶν ἢ Τουρκία.

Μετ' ὀλίγον κατέφθανον εἰς Μακεδονίαν καὶ αἱ ξένοι ἐξ Εὐρωπαϊῶν ἀξιωματικῶν ἀποστολαὶ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἰταλοῦ στρατηγοῦ Δὲ Τζῶρτζη. Ἡ κατανομὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατιωτικῶν ἀποστολῶν ἐγένετο ὡς ἐξῆς: Αὐστριακοὶ ἀνέλαβον τὴν ἐπίβλεψιν τῶν μεταρρυθμίσεων καθ' ἅπαν τὸ βιλαέτιον Σκοπίων, Ἰταλοὶ εἰς τὸ βιλαέτιον Μοναστηρίου πλὴν ὀρισμένων καζάδων, Ρῶσοι τὸ σαντζάκιον Θεσσαλονίκης, Γάλλοι τὸ σαντζάκιον Σερρῶν καὶ Ἄγγλοι τὸ σαντζάκιον Δράμας. Οἱ Γερμανοὶ δὲν ἀνέλαβον ἐπίβλεψιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν τῆς ἐν Θεσσαλονικίᾳ σχολῆς χωροφυλακῆς καὶ ὡς τοιοῦτος ὀρίσθη ὁ συνταγματάρχης von Alten. Ἐξ αὐτῆς τῆς κατανομῆς καταφαίνεται ἀμέσως, ὅτι ἐκάστη εὐρωπαϊκὴ ἀποστολὴ ἐπηρεαζομένη ἐκ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων τῆς ἐπικρατείας, εἰς ἣν ἀνῆκε, δὲν ἤτο δυνατόν νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθῆκον τῆς ἀμερολήπτως καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀπέδωκαν τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Πᾶσαι δυστυχῶς συνέπεσε νὰ πολιτευθῶσιν ἀνθελληνικώτατα καὶ τοῦτο κατέστησε δυσχερεστέραν τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἑλληνικῆς ἀμύνης. Ἴνα μὴ δὲ ἀοριστολογῶ, θὰ παραθέσω σειρὰν ὀλόκληρον μεροληπτικῶν ἐνεργειῶν τῶν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων. Δὲν θὰ ἐνδιατρίψω περὶ τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ Ἰταλοὺς, διότι οἱ μὲν πρῶτοι ἐπέβλεπον διαμέρισμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οὐδεμία ἑλληνικὴ δρᾶσις ἐμφανίζεται, καίτοι ὑπάρχουσι ἐν τῷ βιλαετίῳ τούτῳ ἀκμάζουσαι ἑλληνικαὶ κοινότητες, ὡς αἱ τῶν Σκοπίων, Βελεσῶν, Πρισδρένης καὶ ἄλλαι, οἱ δὲ δεῦτεροι ἐπέβλεπον διαμέρισμα, διατελοῦν ἐκτὸς τῆς τότε ὑπηρεσιακῆς μου ἀρμοδιότητος, θὰ περιορισθῶ ἐπομένως μόνον ἐπὶ τοῦ βιλαετίου Θεσσαλονίκης. Τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης ἀπληρτίζετο ἐκ τοῦ σαντζακίου Θεσσαλονίκης ἐπιβλεπομένου ἀπὸ τοὺς Ρῶσους, ἐκ τοῦ σαντζακίου Σερρῶν ἐπιβλεπομένου ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ ἐκ τοῦ σαντζακίου Δράμας ἐπιβλεπομένου ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Οἱ Ρῶσοι λόγῳ τῆς φυλετικῆς τῶν συγγενείας μετὰ τῶν Βουλγάρων, ἰδίᾳ ὁμοῦς ὄθουμένοι ἐκ τῆς ὑστεροβούλου

βλέψεως τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς ἐν τῇ Βαλκανικῇ διὰ τῆς Βουλγαρίας ὡς προσκόπου, οὕτως εἰπεῖν, τῆς τοιαύτης ἐθνικῆς των τάσεως, ὑπὸ τὴν αἰγίδα πάντοτε τοῦ Πανσλαβιστικοῦ Συνδέσμου, εἶχον μεταβληθῆ εἰς πραγματικούς Βουλγάρους πράκτορας. Τοιοῦτος δὲ ἦτο ὁ μεταξὺ των σύνδεσμος, ὥστε εἰς διαμερίσματα ὅπου ἡ τρομοκρατικὴ ἐπιβολὴ τῶν Βουλγάρων δὲν ἐπέτρεπεν εἰς οἰονδήποτε Ὀθωμανὸν ὑπάλληλον ἢ μὴ, πολλῶ δὲ μᾶλλον εἰς Ἕλληνα νὰ διασχίσῃ ταῦτα ἄνευ ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς συνοδείας, ὁ Ρῶσος ἀξιοματικὸς μετέβαινε μόνος ἄνευ συνοδοῦ, ὡς λ.χ. ἀπὸ Γουμέντζης εἰς Κρίβαν ἢ Γιαννισά, ὅπου ἀπειρία ἐγκληματικῶν πράξεων εἶχον λάβει χώραν καὶ τοῦτο διότι ἐγνώριζεν ὅτι αἱ συγκοινωνίαι αὐταὶ ἐτέλουν ὑπὸ βουλγαρικὴν ἐπιρροήν, ἦτο δὲ βέβαιος ὅτι ἂν συνηντᾶτο μετὰ κομιτατζήδων, οὗτοι θὰ τὸν ἐδέχοντο ὡς συνεργάτην καὶ σύμμαχον. Κατ' ἐπανάληψιν συνηντήθησαν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ μετὰ κομιτατζήδων, καθημερινῶς δὲ σχεδὸν ἐπεκοινωνοῦν μετὰ τῶν ἐν τοῖς Κέντροις τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐκπροσώπων των. Ὁ ἐν Δοϊράνῃ Ρῶσος ἀξιοματικὸς εἶχεν ὡς διερμηνέα του τὸν Βούλγαρον Νάκος Ἰλωφ, ἐπιστολὴ τοῦ ὁποῖου κατεσχέθη ἐπὶ Βουλγάρου ταχυδρόμου. Κατόπιν ἐξονυχιστικῶν ἀνακρίσεων ὁ Βούλγαρος ὠμολόγησεν ὅτι ὁ Νάκος Ἰλωφ εἶναι ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Κομιτάτου ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Δοϊράνης καὶ ὅτι πρὸ διετίας εἶχε καταδικασθῆ δι' ἐπαναστατικὰς ἐνεργείας καὶ εἶχεν ἀμνηστευθῆ. Πρὸς τοὺς μεταβαίνοντας πρὸς αὐτοὺς σλαβοφόνους Μακεδόνας, ἵνα διαμαρτυρηθῶσι διὰ τοὺς φόνους τῶν οἰκείων ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, κυνικώτατα ἀπήντων ὅτι ἂν ἐγίνοντο Βούλγαροι δὲν θὰ ἐφονεύοντο. Πρόκριτος ἐκ τῆς ἐλληνοφάνου Γαλατίστης τῆς Χαλκιδικῆς ὀνόματι Πολυζώης παρουσιασθεὶς ἐνώπιον Ρώσου ἀξιοματικοῦ δι' ἀδίκημά τι ἀπεπέμφθη, διότι δὲν ἐγνώριζε τὴν βουλγαρικὴν. Τὴν τοιαύτην κατάφωρον μεροληπτικὴν στάσιν των τόσον αἱ ὀθωμανικαὶ ἀρχαί, ὅσον καὶ οἱ Ἕλληνικοὶ πληθυσμοὶ τακτικώτατα κατήγγελλον εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν ξένων ἀποστολῶν στρατηγὸν Δὲ Τζώρτζην, ὡς καὶ πρὸς τοὺς πολιτικούς πράκτορας Αὐστρίας καὶ Ρωσίας, ἀλλ' οὐδὲν κατ' αὐτῶν μέτρον ἐλαμβάνετο. Αἱ Ἕλληνικαὶ καὶ ὀθωμανικαὶ ἐφημερίδες, ἰδίᾳ ὅμως τὸ γαλλιστὶ συντασσόμενον καὶ κυκλοφοροῦν παρὰ ταῖς ξέναις πρεσβείαις καὶ τοῖς ξένοις προξενείοις «Bulletin d'Orient» διαρκῶς ἐδημοσίευσεν τοιαύτας σκανδαλωδῶς μεροληπτικὰς ἐνεργείας τῶν Ρώσων ἀξιοματικῶν, ἀλλ' ὅλα αὐτὰ συνετρίβοντο πρὸ τῆς ἐξυπηρετήσεως τῆς ἐθνικῆς των προσπαθείας ὑπὲρ τῆς πανσλαβιστικῆς ιδέας.

Τὸ σαντζάκιον Σερρών ἐτέλει ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν Γάλλων ἀξιοματικῶν, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἦτο μεροληπτικὴ ἢ στάσις τούτων ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, ὥστε ὁ τότε Γάλλος ταγματάρχης Lamouche δὲν ἐδίστασε νὰ ἐκδώσῃ προπαγανδιστικὸν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων βιβλίον γαλλιστὶ ἐνουπογράφως, ἀψευδὲς γνώρισμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ μυστικοῦ κονδυλίου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Βουλγαρίας, ἐπὶ τῶν διαθέσεων τοῦ εἰρημένου ταγματάρχου. Εἶναι ἐπίσης

γνωστόν, ὅτι ὁ ἐν Σέρραις Βούλγαρος πράκτωρ ἐδώρησε πρὸς τὸν ἴδιον ταγματάρχην, διὰ τὰς παρεχομένας ὑπηρεσίας του, ἐξαιρέτου ἐκ Βουλγαρίας ἀξίας ἵππων, διὰ τὰ συγκαλύπτῃ δὲ ὁ εἰρημένος ταγματάρχης τὴν σκανδαλωδῶς μεροληπτικὴν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων στάσιν του, ἔλεγεν ὅτι τοῦτο εἶναι ἀπόρροια τῶν συμμαχικῶν τῆς Γαλλίας μετὰ τῆς Ρωσίας δεσμῶν, δεδομένου ὅτι ἡ Ρωσία ἐνδιαφέρεται μεγάλως ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας, ἐνῶ οὐσιαστικῶς ἦτο ἀπόρροια τῆς διαφθορείσης διὰ τοῦ χρήματος συνειδήσεώς του.

Τὸ σαντζάκιον Δράμας, τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν, δὲν κατώρθωσε νὰ μείνῃ καὶ αὐτὸ ἀλώβητον ἀπὸ τοιαύτης μεροληπτικῆς ἐνεργείας, ἀφοῦ ὁ συνταγματάρχης Ἑλιοτ συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, καθ' ἣν στιγμὴν συνεννοεῖτο μετὰ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων ἐν ὑπαίθρῳ καὶ διὰ τὰ συγκαλύψῃ τὴν ἀνάρμοστον ταύτην συμπεριφορὰν, ἰσχυρίσθη ὅτι ἀπήχθη παρὰ τῶν κομιτατζήδων καὶ μάλιστα, ἂν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη, αὐτοετραυματίσθη ἐλαφρῶς διὰ τὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐντύπωσιν τῆς βίᾳ ἀπαγωγῆς του, ἐνῶ ἐγένετο παγκοίνως γνωστόν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ παρεσκευασμένης ἐκ τῶν προτέρων συνεννοήσεως αὐτοῦ μετὰ τῶν κομιτατζήδων.

Ἐπὶ τοιαύτας συνθήκας διεξήγετο ἡ ἐπίβλεψις τῶν μεταρρυθμίσεων ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν, ἐντεῦθεν δὲ συνάγεται τὸ μέγεθος τῶν δυσχερειῶν τὰς ὁποίας εἶχε νὰ συναντήσῃ ἡ ἀμυντικὴ ἐκείνη ἑλληνικὴ προσπάθεια.

Ἐνῶ ταῦτα διεδραματίζοντο ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὁ ἐκσλαβισμὸς ὀσημέραι τῶν ἑλληνικῶν χωρίων ἐπετείνετο, ἡ ἑλληνικὴ δημοσία γνώμη φυσικὸν ἦτο νὰ συγκινηθῇ καὶ ἐξεγερθῇ κατὰ τῶν ὑπευθύνων ἀρμοδιῶν, ὡς παρακολουθούτων τὴν ἀντεθνικὴν ταύτην προσπάθειαν ὄχι μὲ τὸ ἀνάλογον πρὸς τὴν σοβαρότητα τοῦ ζητήματος ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ τυρβαζόντων περὶ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς μικροπολιτικῆς, ἰδίᾳ ἡ τάξις τῶν ἀξιωματικῶν, ἥτις καίτοι εἶναι ἡ ὀλιγώτερον εὐθυνομένη διὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ πολέμου τοῦ 1897, ἐν τούτοις βαρέως φέρουσα τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἐκείνην ταπεινώσιν, ἐπεζήτει τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν ὅπως ἐξαγνισθῇ, οὕτως εἶπεῖν, ἀπέναντι τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ὡς κατάλληλον τοιαύτην εὔρε τὴν εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα ἐνεργὸν ἀνάμιξίν της. Ἡ Κυβέρνησις πρὸ τῆς ὀγκουμένης ὀσημέραι ἀγανακτήσεως τῆς δημοσίας γνώμης, ἠναγκάσθη νὰ σκεφθῇ ὀρίμως περὶ ὀργανώσεως μιᾶς ἐνόπλου ἀμύνης δι' ἐλαφρῶν σωμάτων, θέλουσα δὲ νὰ συγκαλύψῃ τὴν διπλωματικὴν της εὐθύνην ἀπεφάσισε τὴν ἴδρυσιν Μακεδονικοῦ Κομιτάτου, εἰς ὃ ν' ἀναθέσθῃ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἐνεργείας. Ὀνόματα ἀξιωματικῶν ἐκ τῶν γνωστοτέρων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς ἐπιτροπῆς, Τζαβέλλας, Δαγκλῆς, Σισίνης, Μαλάμος καὶ ἄλλοι μετέχουσι τῆς ἐπιτροπῆς, ἀλλ' ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ὄλη δρᾶσις τοῦ Κομιτάτου συγκεντροῦται εἰς χεῖρας τοῦ ἀειμνήστου Δ. Καλαποθάκη, τότε διευθυντοῦ τῆς

ἐφημερίδος «Ἐμπρός», ἐθεωρήθη ὅμως ἐπωφελὲς παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς, ὅπως πρὸ πάσης ἐνόπλου ἀποστολῆς, μεταβῶσιν ἐπὶ τόπου κατάλληλοι ἀξιωματικοί, ἵνα μελετήσωσι τὴν κατάστασιν, ἐπανερχόμενοι δὲ νὰ ὑποβάλλωσιν ὑπευθύνως σχετικὰς ἐκθέσεις πρὸς διαφώτισιν. Ὡς τοιοῦτοι ἐξελέγησαν οἱ τότε λοχαγοὶ Παπούλας καὶ Κοντούλης, ὁ ὑπολοχαγὸς Κολοκοτρώνης καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς, συμμαθητῆς καὶ φίλτατός μου, ἀείμνηστος Παῦλος Μελάς. Οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι μετέβησαν εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς των ἐπὶ τόπου, ἐμελέτησαν τὴν κατάστασιν καὶ ἐπανελθόντες εὐρέθησαν διαφωνοῦντες ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας. Ἡ διαφωνία των ὠξύνθη καὶ κατέληξε μέχρι προσωπικῶν προστριβῶν, ὧν ἕνεκεν καὶ μονομαχία διεξήχθη εὐτυχῶς ἀναιμακτως μεταξὺ τῶν Μελά καὶ Κολοκοτρώνη, τοῦ πρώτου ὑποστηρίζοντος τὴν ἄμεσον ἔνοπλον ἐπέμβασιν δι' ἐλαφρῶν σωματίων, τοῦ ἐτέρου διαφωνοῦντος ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἐνεργείας. Ἐν τέλει ἡ διεξαγωγή ἐνόπλου ἀμύνης ἀποφασίζεται καὶ σώματα ἐλαφρὰ ὑπὸ ἀξιωματικούς ἤρξαντο ἀποστελλόμενα. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἀφεώρων τὸ βιλαέτιον Μοναστηρίου, ὅπου κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν ὑπηρετεῖ ὡς πρόξενος Μοναστηρίου ὁ γυναικάδελφος τοῦ Μελά, μέγας πατριώτης, πραγματικὸς ἐμψυχωτῆς τοῦ ἀγῶνος, ἔνθερμος θιασώτης τῆς ἀμέσου ἐνεργουῦ ἡμῶν ἐπεμβάσεως, ἀείμνηστος Ἰων Δραγούμης, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ ἐπίσης ἐνθουσιώδης πατριώτης, διακεκριμένος διπλωμάτης καὶ εὐγενὴς εὐπατρίδης, ὁ συμπολίτης Φίλιππος Κοντογούρης, ὅστις ἠτύχησεν ἐπὶ μακρὸν νὰ διευθύνῃ κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τὸ Γενικὸν Προξενεῖον Θεσσαλονίκης, μετὰ τὴν ἐπιβληθεῖσαν ἀναχώρησιν ἐκ Θεσσαλονίκης τοῦ Κορομηλά.

Τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης περὶ τοῦ ὁποῖου θέλω εἰδικώτερον ἀσχοληθῆ, παρέμενε τελείως ἐγκαταλελειμμένον, ἡ δὲ ὑπαιθρος χώρα τοῦ βιλαετίου τούτου διετέλει ὑπὸ τὴν τρομοκρατικὴν ἐπιβολὴν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν. Τότε ὁ αἰδίου μνήμης Λάμπρος Κορομηλάς, πρόσωπον ἀνωτέρας μορφώσεως, ἐξαιρετικῆς αὐταπαρνήσεως, με ἀφθαστον πατριωτισμὸν καὶ διπλωματικὴν δεινότητα, συλλαμβάνει τὴν ἰδέαν τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐνόπλου ἀμύνης καὶ ἐν τῷ βιλαετίῳ τούτῳ καὶ ἵνα μὴ τυχὸν πολιτικαὶ μεταβολαὶ ἐπηρεάσωσι τὴν συνέχισιν τοῦ ἔργου του, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ ἐπισκεφθῆ ὅλους τοὺς τότε ἀρχηγούς τῶν πολιτικῶν Κομμάτων καὶ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῶν ὄχι μόνον τὴν ἔγκρισίν των, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἀμερίστου συνδρομῆς των. Ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὴν συγκατάθεσιν ὅλων, ἐν τέλει παρουσιάσθη καὶ πρὸς τὸν θρυλικὸν Βασιλέα μας ἀείμνηστον Κωνσταντῖνον, τότε Διάδοχον τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου καὶ Γενικὸν Διοικητὴν τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ ἐξέθηκε τὸν σκοπὸν τῆς παρουσιάσεώς του, τὸν παρεκάλεσε δὲ τὸ ἔργον νὰ τεθῆ ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν του καὶ νὰ τοῦ παράσχῃ τὴν ὑπηρεσιακὴν του συνδρομὴν ὡς Γενικὸς Διοικητής. Ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς, ἐκτιμήσας τὴν σοβαρότητα τοῦ ἔργου,

ἀπεδέχθη προθύμως τὴν γενομένην πρότασιν καὶ ὑπεσχέθη πρὸς αὐτὸν ἀμέριστον τὴν συνδρομὴν του. Ἐἶτα ὁ Κορομηλᾶς τοῦ ἐξήγησεν, ὅτι καλὸν θὰ ἦτο τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἔργον νὰ μὴ στηριχθῆ εἰς τὸν ἐφήμερον ἐνθουσιασμὸν τῶν συνήθως προσερχομένων ἐθελοντῶν, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀναγάγῃ εἰς περιωπὴν ἐκπληρώσεως ὑπηρεσιακοῦ καθήκοντος, ὅποτε θὰ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ στηρίξῃ τὴν ὀργάνωσιν ταύτην ἐπὶ στελεχῶν ἐκ τοῦ στρατοῦ εἰλημμένων. Ὁ τότε Διάδοχος, τοῦ ὁποίου ἡ πατριωτικὴ χορδὴ ἔπαλλεν ἐξ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ ζητήματος ἀφορῶντος εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐθνικῆς ιδέας, λίαν ἀσμένως ἀπεδέχθη τοῦτο καὶ μετ' ὀλίγον ἐξεδίδετο ἐμπιστευτικὴ διαταγή, δι' ἧς οἱ κάτωθι ἀξιωματικοί, Μωραΐτης Μιχ., Κουρέβελης Σπυρ., Μαζαράκης Κωνστ., Ἐξαδάκτυλος Ἄθαν., Κάκκαβος Δημήτριος, Ἀβράσογλου Ἰωάννης καὶ Σπυρομήλιος Σπυρ. ἐτίθεντο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ἐκεῖθεν διετάχθησαν νὰ παρουσιασθῶσιν ἐνώπιον τοῦ Κορομηλᾶ, προκειμένου ν' ἀναλάβωσιν εἰδικὴν ὑπηρεσίαν. Ἐπίσης ἀπεσπάσθη διὰ τὴν εἰδικὴν ταύτην ὑπηρεσίαν καὶ ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ Κακουλίδης Γεώργιος. Τὰ ὀνόματα εἶχε δώσει ὁ ἴδιος Κορομηλᾶς, καταρτίσας τὸν κατάλογον ἐκ πληροφοριῶν, καθόσον οἱ πλεῖστοι τοῦ ἦσαν ἄγνωστοι προσωπικῶς.

Ὁ Κορομηλᾶς, πρὸς τὸν ὁποῖον παρουσιάσθημεν, θέλων νὰ ἐμπνεύσῃ ζωηροτέραν ἐπιβολὴν εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ ἀναλαμβανόμενον ἔργον, ἐζήτησε νὰ τοῦ ἐπιτραπῆ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἐνώπιον τοῦ τότε Διαδόχου. Πράγματι μετὰ τινὰς ἡμέρας παρουσιάσθημεν καὶ ἠκούσαμεν τὰ ὀλίγα ἀλλὰ βαρυσήμαντα λόγια τοῦ ἐκλιπόντος μεγάλου Ἑλληνοῦ : «Κύριοι, σᾶς ἐμπιστεύομαι τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἀποστολὴν, τὴν ὁποῖαν θὰ παρακολουθήσω προσωπικῶς, ἔχων τὴν πεποιθήσιν ὅτι δὲν θὰ θελήσῃτε νὰ διαψεύσητε τὰς προσδοκίας, τὰς ὁποίας ἐστήριξα σὲ σᾶς· χαίρετε».

Ἡ τοιαύτη ἔντονος λακωνικὴ προσφώνησις του καθίστα ἐπιτακτικὴν τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς τοιαύτης ὑπηρεσιακῆς πλέον ἀποστολῆς μας. Ὁ Κορομηλᾶς, προκειμένου νὰ μᾶς διαθέσῃ εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς Μακεδονίας, μᾶς ὑπεχρέωσε προηγουμένως νὰ μελετήσωμεν ἕκαστος τὸ διαμέρισμα δι' ὃ προωρίσθη, ὑπὸ ἔποψιν στατιστικῆς πληθυσμῶν κατὰ φυλάς, ὑπὸ ἔποψιν ἑδαφικῆν, ὑπὸ ἔποψιν ἱστορικῆν, ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατόν, ὑπὸ πλουτοπαραγωγικῆν καὶ ἐν γένει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἥτις θὰ μᾶς καθίστα ἐνημερωτέρους καὶ ἐπαρκεστέρους εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς μας. Μᾶς προώριζε δὲ εἴτε ὑπὸ τὴν ιδιότητα μοναχοῦ ἢ ὑπαλλήλου μετοχίου μοναστηριακοῦ εἴτε ὑπὸ τὴν ιδιότητα ὑπαλλήλου ἀγροτικοῦ κτήματος ὁμογενοῦς, νὰ μᾶς ἐγκαταστήσῃ εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν πάντοτε, οὕτως ὥστε νὰ δυνάμεθα εὐχερέστερον νὰ ἐπικοινωνώμεν μετὰ τῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δρώντων ἀνταρτικῶν σωμάτων.

Μετὰ τὴν μελέτην καὶ διευθέτησιν τῆς ἰδικῆς μας ἐγκαταστάσεως, σκέψις ἐγένετο κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἠδύνατο καὶ ὁ ἴδιος νὰ ἐγκατασταθῆ, ὥστε ὑπὸ

τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψίν του, νὰ διεξαχθῆ ἡ ἔθνικὴ αὕτη δρᾶσις. Κατ' ἀρχὰς ἐθεωρήθη πρόσφορος ἡ θέσις τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν Προξενείων Μακεδονίας, ἀλλὰ κατόπιν ὠριμωτέρας σκέψεως ἐγκατελείφθη ἡ ἰδέα αὕτη, ὡς δυναμένη νὰ δημιουργήσῃ διπλωματικὰς προστριβὰς μετὰ τῆς Τουρκίας, ἐθεωρήθη δὲ προτιμότερον νὰ διορισθῆ γενικὸς πρόξενος Φιλιππουπόλεως πρὸς σύντομον μελέτην καὶ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ καταστάσεως καὶ ἐκεῖθεν ὀλίγον βραδύτερον νὰ μετατεθῆ εἰς τὴν ὁμοιόβαθμον θέσιν τοῦ γενικοῦ προξένου Θεσσαλονίκης. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Κατὰ τὴν εἰς Φιλιππούπολιν καὶ ἐκεῖθεν βραδύτερον εἰς Θεσσαλονικὴν μετάβασίν του, τὸν ἠκολούθησεν ὁ τότε ὑποπλοίαρχος Κακουλίδης, ὅστις ὡς ὑπηρετήσας προηγουμένως εἰς τὸ Ρωσικὸν Ναυτικὸν δι' ἐκπαίδευσιν ἐγνώριζε τὴν ρωσικὴν, ἥτις συγγενεὺι ἐπαρκῶς καὶ πρὸς τὴν βουλγαρικὴν καὶ πρὸς τὸ ὁμιλούμενον ἐν Μακεδονίᾳ σλαβομακεδονικὸν ἰδίωμα, ὑπὸ ιδιότητα ὅμως ξένην πρὸς τὴν προξενικὴν ὑπηρεσίαν. Ἄμα ἐγκατασταθεὶς ἐν Θεσσαλονικῇ ὁ Κορομηλᾶς ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην τῆς ἀμέσου παρ' αὐτῷ προσκλήσεως ἐνὸς ἐξ ἡμῶν, διὰ τὴν περαιτέρω ὀργάνωσιν τῆς ἐνόπλου δράσεως, παρετήρησε δὲ εὐχαρίστως ὅτι ἠδύνατο νὰ τὸν καλύψῃ ὑπὸ τὴν ιδιότητα κατωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ Προξενείου, ὁπότε ἡ συνεργασία των καθίστατο εὐχερεστέρα. Οὕτω ἐκλήθη ὁ πρῶτος, μετ' αὐτὸν ὁ δεύτερος, εἶτα ὁ τρίτος καὶ κατὰ σειρὰν ἐκλήθημεν ὅλοι, τοῦ Κουρεβέλη μόνον διατεθέντος εἰς τὸ Προξενεῖον Σερρών. Βραδύτερον ἀναγνωρισθείσης τῆς ἀνάγκης ἐγκαταστάσεως ἀξιωματικοῦ καὶ ἐν τῷ Προξενεῖῳ Καβάλας, ἐπροτιμήθη ἡ ἀποστολὴ ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ καὶ ὡς τοιοῦτος ἀπεστάλη ὁ τότε ἀνθυποπλοίαρχος Μαυρομιχάλης Στυλιανός.

Ἐν τῷ Γενικῷ Προξενεῖῳ Θεσσαλονίκης, πλὴν ἡμῶν τῶν πρώτων κληθέντων, ὑπηρετήσαν βραδύτερον εἰς ἀντικατάστασιν ἀπερχομένων καὶ οἱ Μαζαράκης Ἀλέξανδρος, Κουρούκλης Ἀνδρέας, Ὁθωναῖος Ἀλέξανδρος, Μαστραπᾶς Γεώργιος, Μοσχονήσιος Ἀλκιβιάδης, Ταβουλάρης Κυριάκος, ἐν τῷ Προξενεῖῳ Σερρών πλὴν τοῦ Κουρεβέλη Σ. καὶ οἱ Καψαμπέλης Βασίλειος καὶ Φλωριᾶς Δημοσθένης καὶ ἐν τῷ Προξενεῖῳ Καβάλας πλὴν τοῦ Μαυρομιχάλη Στυλιανοῦ καὶ ὁ τότε ὑποπλοίαρχος Τυπάλδος Κωνσταντῖνος. Ὁμιλῶ, ἐπαναλαμβάνω, πάντοτε διὰ τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης· εἰς τὸ Προξενεῖον Μοναστηρίου εἶχον ἀποσταλῆ ἐπίσης ἀρκετοὶ συνάδελφοί μου. Ὅλοι, πλὴν τοῦ Μοσχονησίου, ἤλθομεν μὲ ψευδώνυμα, ἐνῶ οἱ ἐν τῷ Βουλγαρικῷ Πρακτορεῖῳ Βούλγαροι ἀξιωματικοὶ ἤρχοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τὰ πραγματικὰ των ὀνόματα.

Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1904 ἔλαβον διαταγὴν παρὰ τοῦ Κορομηλᾶ ν' ἀναχωρήσω ἀμέσως διὰ Βόλον καὶ ἐκεῖ, ἀφοῦ συμπληρώσω τὰς ἀπαιτουμένας διὰ τὸ ταξιδιόν μου διατυπώσεις, ν' ἀναμένω δευτέραν διαταγὴν του, ἵνα ἐπιβιβασθῶ τοῦ διὰ Θεσσαλονικὴν ἀτμοπλοίου. Πράγματι μετέβην εἰς Βόλον καὶ ἐγκατασταθεὶς εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Μινέρβα» ἀνέμεινον τὴν νεωτέραν δια-

ταγήν του. Τότε υπηρέτει ὡς γραμματεὺς παρὰ τῇ Δημαρχίᾳ Βόλου ὁ Δάμψας, μεμυημένος εἰς τὰ τῆς ἐθνικῆς δράσεως, ὅστις προθυμότατα ἀνέλαβε τὴν διεκπεραιώσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ διαβατηρίου μου, χρησιμοποιοῦσας πρὸς τοῦτο τὸ ὄνομα ἐνὸς συνομηλίκου μου ἐγγεγραμμένου εἰς τοὺς δημοτικούς καταλόγους Βόλου, σιδηρουργοῦ Ζωΐα, τὸ ὁποῖον διὰ τὸ εὐχότερον μετετρέψαμεν εἰς Ζώνη καὶ οὕτω μὲ τὸ ψευδώνυμον αὐτὸ διήνυσα ὀλόκληρον τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ὑπερτετραετῇ ὑπηρεσίαν μου. Ἐν Βόλῳ παρέμεινα περὶ τὸν μῆνα, ἀντὶ δὲ νὰ λάβω διαταγήν ἀναχωρήσεως διὰ Θεσσαλονίκην, ἐκπληκτος λαμβάνα διαταγήν νὰ ἐπιστρέψω εἰς Ἀθήνας, ἐκεῖ δὲ μοι ἀνεκοινώθη ὅτι πρέπει νὰ μεταβῶ εἰς Θεσσαλονίκην διὰ Σμύρνης, καθόσον τοὺς ἐκ Βόλου ἡλεγχον αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ Θεσσαλονίκης μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος, ἐνῶ τοὺς ἐκ Σμύρνης ἐρχομένους παρήρχοντο σχεδὸν ἀπαρητήτως, ὡς ἐρχομένους ἐκ λιμένος τοῦ ἐσωτερικοῦ. Κατόπιν τῆς διαταγῆς ταύτης ἐπεβιάσθην τοῦ πρώτου διὰ Σμύρνην ἀτμοπλοίου, ὅπου ἀπεβιάσθην τὴν ἐπομένην, τὴν πρωτῶν, ἄνευ δυσχερειῶν, παρέμεινον δ' ἐκεῖ μόνον ἡμίσειαν ἡμέραν, διότι τὸ διὰ Θεσσαλονίκην ἀτμόπλοιον ἀνεχώρει τὴν ἰδίαν ἐσπέραν. Ἐν Σμύρνη παρουσιάσθην εἰς τὸν γενικὸν πρόξενον Εὐγενιάδην, ὅστις εἶχε μετατεθῆ ἐκεῖ ἐκ Θεσσαλονίκης, προκειμένου νὰ καταλάβῃ τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ θέσιν τοῦ ὁ Κορομηλάς, χάριν τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐθνικῆς δράσεως. Ὁ Εὐγενιάδης, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἐκεῖθεν διελευσεώς μου, ἠθέλησε νὰ μοῦ ἐξιτορήσῃ τὰ τῆς δράσεώς του ἐκτενῶς καὶ οὕτω ἔχασα τὴν εὐκαιρίαν νὰ περιέλθω τὴν Σμύρνην, ἣν διὰ πρώτην φοράν ἐπεσκεπτόμην καὶ μόνον τὸ ἀπόγευμα ὁ παρὰ τῷ ἐκεῖ Γενικῷ Προξενίῳ ὑπάλληλος Νικ. Ξηροτύρης, γνωστὸς καὶ φίλτατός μου, ἀπὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1897, ὅτε ὑπηρέτησεν ὡς ἔφεδρος ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, κατώρθωσε νὰ μὲ περιφέρῃ ἐφ' ἀμάξις ἀνὰ τὰ κεντρικώτερα μέρη τῆς πόλεως. Τὸ ἐσπέρας πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, κατ' ἐπιβεβλημένην ὑποχρέωσιν, ἐπεβιάσθην τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ ἀνεχώρησα διὰ Θεσσαλονίκην, ὅπου ἀπεβιάσθην τὴν πρωτῶν τῆς 11ης Ὀκτωβρίου 1904.

Κατὰ τὸν πλοῦν, συνομιλῶν τυχαίως μετὰ τοῦ πλοιάρχου, ἐπληροφορήθην παρ' αὐτοῦ ὅτι μία πτωχὴ κόρη ἐκ Θεσσαλονίκης ἐταξίδευε δωρεὰν ἐξ εὐσπλαγχνίας καὶ ὅτι ἐσκέπετο ἢ δυστυχῆς πῶς ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς δαπάνας τῆς ἀποβιάσεως καὶ τῆς εἰς τὴν οἰκίαν μεταβάσεώς της. Ἀμέσως ἐπωφελήθην τῆς εὐκαιρίας ν' ἀναλάβω τὴν διευκόλυνσίν της ἐκ φιλανθρωπίας, συγχρόνως ὅμως ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσω τὴν ἐμπορικὴν ιδιότητα ὑφ' ἣν ἐταξίδευον, διαλύων πᾶσαν τυχὸν ὑπόνοιαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν περὶ τῆς ἐμπιστευτικῆς ἐθνικῆς μου ἀποστολῆς. Χάρις εἰς τὴν προστατευομένην μου, ἣν παρουσίασα ὡς συγγενῆ εἰς τὰς ἀρχάς, ἀπεβιάσθην ἄνευ δυσχερειῶν καὶ ἀφοῦ τὴν ἐπεβίβασα μιᾶς ἀμάξις ἵνα τὴν μεταφέρῃ εἰς τὴν οἰκίαν της, ἐπέβην καὶ ἐγὼ ἐτέρας καὶ διηυθύνθην πρὸς τὸ ἐκ τῶν προτέρων καθορισθέν μοι ξενοδοχεῖον «ὁ Παρθενών».

Ἐζήτησα ἀμέσως τὸν διευθυντὴν, ὅστις ὑποπτευθεὶς, ὡς μοι ἔλεγε βραδύτερον, τὴν ἐθνικὴν μου ἀποστολὴν μὲ ἐτοποθέτησεν εἰς κατάλληλον δωμάτιον. Μετ' ὀλίγον ἐξηρχόμην τοῦ ξενοδοχείου, ἵνα μεταβῶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον, ἀφοῦ προηγουμένως ἐζήτησα πληροφορίας περὶ τῆς διευθύνσεώς του. Ἐπληροφόρηθην εὐχαρίστως ὅτι εὕρισκετο ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν περίπου 400 μέτρων ἀπὸ τοῦ ξενοδοχείου καὶ οὕτω ἄνευ τῆς παρεμβάσεως τρίτου, ἔφθασα εἰς τὸ Προξενεῖον καὶ διὰ τοῦ κλητῆρος (καβάση) ἐζήτησα ἀμέσως νὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιον τοῦ προξένου, δηλώσας ὡς ὄνομά μου τὸ Ζώης καὶ ὡς ιδιότητά μου τὴν τοῦ ἐκ Σμύρνης ἐμπόρου. Ὁ Κορομηλαῖς ἀντιληφθεὶς ἀμέσως περὶ τοῦ ποίου ἐπρόκειτο διέταξε νὰ μὲ ὀδηγήσουν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ διερμηνέως Ἀσκητοῦ καὶ νὰ περιμένω ἐκεῖ. Μόλις εἰσῆλθον εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ διερμηνέως, ἐκπληκτος ἀντικρύζω τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει στρατιωτικὸν ἀκόλουθον τῆς ἡμετέρας Πρεσβείας, τότε λοχαγὸν Κοντογιάννην Πάτροκλον, συνάδελφόν μου τοῦ μηχανικοῦ, μεθ' οὗ πλὴν τῆς συναδελφικῆς γνωριμίας, εἶχον καὶ στενότερον οἰκογενειακὸν σύνδεσμον, διετελῶν ὅμως ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς αὐστηραῆς μυστικότητος, ἣν ὤφειλον νὰ τηρήσω, ἤρκεσθην εἰς τὸ νὰ τὸν χαιρετίσω ἀπλῶς, χωρὶς ν' ἀναταλλάξω οὔτε λέξιν μετ' αὐτοῦ καίτοι παρεμείναμεν ἀμφοτέρω ἐπ' ἄρκετον ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ μὲ μόνον παριστάμενον τὸν διερμηνέα.

Περὶ τὴν 2αν μ.μ. ὥραν, ὅτε ἔπαυεν ἡ ἐν τῷ Προξενεῖῳ κίνησις, μ' ἐκάλεσεν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ὁ Κορομηλαῖς καὶ συνωμιλήσαμεν ἐκτενῶς περὶ τῆς περαιτέρω ἐργασίας, ὁπότε μοῦ καθώρισεν ὅτι θὰ παραμείνω ἐν τῷ Προξενεῖῳ ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ κατωτέρου ὑπαλλήλου, ἀφοῦ ἐσχημάτισε τὴν πεποιθήσιν ὅτι θὰ ἦτο ἀνεκτὴ ἡ ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν παραμονή μου καὶ ἐπωφελεστέρα ἢ πλησίον τοῦ χρησιμοποίησίς μου. Μετὰ τὴν ἀρκετὰ ἐκτενῆ συνομιλίαν μας, ἐν τέλει ὁ Κορομηλαῖς μοι λέγει : «εἶναι ἀνάγκη ν' ἀλλάξῃς τὰ ροῦχα σου, τὰ εὕρισκω πλέον τοῦ δέοντος ἐπιμελημένα». Ὁμολογῶ ὅτι ἡ παρατήρησις τοῦ αὐτοῦ μ' ἐξέπληξε, διότι ἡ περιβολή μου ἦτο κοινοτάτου ἀστοῦ μὲ πενιχρὰν ἐμφάνισιν. Ἐν τούτοις συμμορφωθεὶς πρὸς τὴν δοθεῖσάν μοι ἐντολὴν μετέβην εἰς τὰ πρὸς τοῦτο εἰδικὰ μικροκαταστήματα καὶ, ὡς ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ἀντὶ μιᾶς ὀθωμανικῆς λίρας καὶ ἐνὸς τετάρτου περιεβλήθην ἀμέσως μίαν ἐξ ὀλοκλήρου καινουργῆ ἐνδυμασίαν, ἐκπληροῦσαν τελείως τὴν ἀποστολὴν τῆς. Τοιαύτη ἦτο ἡ εὐθηνία τῆς ζωῆς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἀμέσως ἐπελήφθην τῆς ὑπηρεσίας μου, ἣτις συνίστατο, ὡς καὶ πάντων τῶν συναδέλφων μου, εἰς συνεχεῖς ἀκροάσεις ἀπὸ πρωῆας μέχρι βαθείας νυκτός· ἐλάχιστος χρόνος διετίθετο εἰς ἀλληλογραφίαν ἢ σύνταξιν καμμιᾶς ἐκθέσεως. Οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁμοεθνεῖς, εὐθύς ὡς ἀντελήφθησαν, ὅτι ἤρξατο σοβαρῶς κινουμένη ἡ ὀργάνωσις μιᾶς ἐθνικῆς δράσεως, ἤρχισαν συρρέοντες εἰς τὸ Προξενεῖον, ἰδίᾳ δὲ οἱ τῆς ὑπαίθρου χώρας, τοὺς ὁποίους κατ' ἐξοχὴν ἔπρεπε νὰ περιποιηθῶμεν

καὶ θεραπεύσωμεν τὸ ταχύτερον τὰς διατυπωμένας ἀξιώσεις των ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ. Ἡ ἐκ μέρους τῆς μητρὸς πατρίδος, δι' ἡμῶν ὡς ἐκπροσώπων της, ἐκδηλουμένη πρὸς αὐτοὺς στοργικότης ἦτο τὸ καλύτερον μέσον, ὅπως προκαλέσῃ τὴν ἀπόλυτον τούτων ἐμπιστοσύνην πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ὅλης τῆς ζωτικότητός των, διὰ τοῦτο καὶ ἡ προθυμία μας εἰς θεραπείαν τῶν πάσης φύσεως αἰτημάτων των ἦτο ἐντελῶς ἐξαιρετική. Ἄλλ' ἡ εἴσοδος εἰς τὸ Προξενεῖον τῶν Ὁθωμανῶν ὑπηκόων, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς ὑπαίθρου καὶ τὰ 4/5 τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁμοεθνῶν, ἦτο ἀπηγορευμένη, τὸ δὲ Προξενεῖον ἐπετηρεῖτο πρὸς τοῦτο διὰ δύο ἀστυνομικῶν φυλακίων, τοῦ ἐνὸς εὐρισκομένου ἐπὶ τῆς ἡδῆ ὁδοῦ Ἀγίας Σοφίας καὶ ἀκριβῶς ἔναντι τοῦ Προξενείου καὶ τοῦ ἐτέρου ἐπὶ τῆς ἡδῆ ὁδοῦ Προξένου Κορομηλά, ἐπίσης ἔναντι τῆς εἰσόδου τοῦ κτιρίου, μόνον δ' οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι καὶ ἐκ τῶν Ὁθωμανῶν ὑπηκόων οἱ πρόκριτοι τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἑλληνικῆς Κοινότητος κατ' ἀνοχὴν ἠδύνατο νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸ Προξενεῖον· οἱ λοιποὶ συνελαμβάνοντο καὶ ἐξητάζοντο λεπτομερῶς περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς εἰς τὸ Προξενεῖον μεταβάσεώς των καὶ ἄλλοι μὲν ἀφίεντο ἐλεύθεροι, ἄλλοι δ' ἀπεστέλλοντο ἀρμοδίως πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀνακρίσεων, περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκεῖ μεταβάσεώς των. Τὴν μεγίστην ταύτην δυσχέρειαν ἔδει ἀπαραιτήτως νὰ ὑπερνικήσωμεν καὶ πρὸς τοῦτο ἐδημιουργήσαμεν ἰδιαίτεράν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς γειτνιαζούσης Μητροπόλεως διὰ μικρᾶς θύρας ἀγούσης πρὸς τὸν περίβολον τοῦ τότε ἀνεγειρομένου ναοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ διὰ τοῦ περιβόλου τούτου πρὸς τὴν Μητρόπολιν. Ἡ εἰς Μητρόπολιν εἴσοδος ἦτο ἐλευθέρως εἰς πάντας, ἰδίᾳ δὲ εἰς τοὺς Ὁθωμανοὺς ὑπηκόους, ὡς μόνως ἀρμοδίας διὰ τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων των ἀπέναντι τῶν κρατικῶν ἀρχῶν, οὕτω δὲ διὰ τῆς Μητροπόλεως ἠδύνατο σχετικῶς εὐχερῶς νὰ ἐπισκέπτονται τὸ Προξενεῖον πάντες οἱ ἐκ τῆς ὑπαίθρου ἰδίᾳ ὁμοεθνεῖς. Ἡ ἀπὸ τῶν ὁδῶν θεὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τούτου περιβόλου τοῦ ναοῦ ἐπροστατεύετο δι' ἀρκετὰ ὑψηλοῦ σανιδώματος, στηριζομένου ἐπὶ τοῦ περιβολοτοίχου τοῦ περικλείοντος τὸν χώρον τοῦ ἀνεγειρομένου ναοῦ. Χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς της ἔπρεπεν ἡ μικρὰ αὕτη θύρα νὰ παρέμενεν ὡς ἀνάμνησις. Δυστυχῶς ἐκλείσθη ἴσως δι' ἐπουσιώδη τινὰ ἀφορμὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ κτίριον τοῦ τότε Προξενείου ἐν ᾧ ἐκαλλιεργήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν ὅλοι οἱ ἀγλαοὶ καρποὶ τῆς ὀλίγον μετέπειτα ἀποδοθείσης εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐλευθερίας, ἀντὶ νὰ παραμείνῃ ὡς ἱερὸν κειμήλιον συμβολίζον ὀλόκληρον τὴν τότε συντελεσθεῖσαν ἐθνικὴν δρᾶσιν πρὸς φρονηματισμὸν τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, μετεμορφοῦτο ἐκάστοτε εἰς κτίριον προχείρου ἐγκαταστάσεως πάσης φύσεως δημοσίου κτιρίου, ἐξαλειφθείσης οὕτω ὀλοσχερῶς τῆς ἱερᾶς ἀναμνήσεώς του ὡς ἐθνικοῦ κέντρου καὶ οὐδ' ἀπλῆ ἀναμνηστικὴ πλάξ ἐνετειχίσθη πρὸς στοιχειώδη ἐκδηλώσιν σεβασμοῦ πρὸς τὸ ἐνδοξον παρελθόν του.

Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης τότε ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις παρέμεινε

τοιοῦτος καθ' ὅλην τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ἱεράρχης ἀξιοπρεπῆς καὶ πρόθυμος εἰς συνεργασίαν ἐθνικὴν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ἀγῶνος, εἶτα ὅμως ἐπηρεασθεὶς καὶ οὗτος ἀπὸ τὴν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν, εἰς ἣν δυστυχῶς εἶχον παρασυρθῆ καὶ τινες ἱκανοὶ ἱεράρχαι, ὅτι δῆθεν τὰ Προξενεῖα διὰ τῆς εἰς τὴν ἐθνικὴν δράσιν ἀναμίξεως τῶν μειώνουσι τὴν ἐκ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας ἀπορρέουσαν ἀρμοδιότητα καὶ τὸ ἐν γένει κῦρος τῶν μητροπόλεων, ἤρξατο παρεμβάλλων προσκόμματα, ὧν ἕνεκεν τῇ ἐπεμβάσει τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡμετέρας Πρεσβείας περὶ τὸ τέλος τοῦ 1909 προήχθη εἰς μητροπολίτην Κυζίκου, ἀπομακρυνθεὶς οὕτω τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ δῆθεν ἀνάμιξις τῶν Προξενείων εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι, εἰς τὰ ἐπικαιρότερα σημεῖα, ἰδίᾳ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιμάχου ξενοφώνου ζώνης, διωρίζοντο πάντοτε διὰ τῶν μητροπολιτῶν πρόσωπα ὑποδεικνυόμενα παρὰ τῶν Προξενείων, θεωρούμενα ὡς κατάλληλα διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς δράσεως, ἅτινα οὐδὲν ἄλλως ἐβάρυνον τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν Κοινοτήτων, ἀλλ' ἅτινα λόγω τῆς ἐκπροσωπήσεως τοῦ Κέντρου, συνεκέντρουν σιωπηρῶς περὶ ἑαυτὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν κίνησιν, οὐσιαστικῶς δ' ἀνελάμβανον ἀπάσας τὰς εὐθύνas τῆς ἐκνόμου ἐκείνης ἐνεργείας ἀπέναντι τῶν ἀρχῶν, ἀποτρέποντες οὕτω ταύτας ἀπὸ τῶν ἀρμοδίων μητροπολιτῶν. Ἠγέται τῆς ἀτυχοῦς ταύτης αἰρέσεως, οὕτως εἰπεῖν, ὑπῆρξαν διακεκριμένοι ἱεράρχαι καὶ μάλιστα συνοδικοί, ὡς οἱ μητροπολίται Πελαγονίας Ἰωακείμ (Φορόπουλος) καὶ Δράμας Ἀγαθαγγελοῦ. Εὐτυχῶς οἱ πλεῖστοι τῶν μητροπολιτῶν ἐκτιμήσαντες τὴν σοβαρότητα τῶν περιστάσεων παρέμειναν πιστοὶ ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τῆς ἐθνικῆς δράσεως καὶ οὕτω τὸ ἐθνικὸν ἔργον ἐστέφη ὑπὸ ἐπιτυχίας, ἀποδῶσαν εὐθύς μετ' ὀλίγον τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, διὰ τῆς κατὰ τὸ πλεῖστον ἐθνικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας ἠρίθμει τότε περὶ τὰς 150.000 κατοίκων, ὧν 35.000 περίπου Ὄθωμανοί, 25.000 Ἕλληνες, 5.000 Βούλγαροι, ἰδίᾳ Γκαλιτσάνοι ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἐμπορίαν τῶν εἰδῶν γαλακτοκομίας (γιαουρτσῆδες), 75.000 Ἰσραηλιῖται καὶ 10.000 Ἀρμένιοι, Εὐρωπαῖοι καὶ πάσης προελεύσεως ξένοι. Ἡ Θεσσαλονίκη λόγω τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως εἶχε συγκεντρώσει ὀλόκληρον σχεδὸν τὸ ἐμπόριον τῆς Μακεδονίας πλὴν τοῦ καπνεμπορίου, οὗτινος μέρος μόνον συνεκράτησε, τοῦ πλείστου διεξαγομένου διὰ τοῦ λιμένος τῆς Καβάλας, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ συγκέντρωσις τῶν Ἰσραηλιτῶν μὴ ἀσχολουμένων παρὰ μόνον μετὰ τὸ ἐμπόριον ἢ καὶ μετὰ ἐπαγγελματικὰς ἀστικὰς ἀσχολίας, μὴ ἀπαιτούσας ἐκ φόβου, τὴν ἐκ τῶν μεγάλων κέντρων ἀπομάκρυνσίν των, ὡς λ.χ. τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐνασχόλησιν τοῦ λεμβούχου, τοῦ καραγωγέως, τοῦ ἀχθοφόρου, κυρίως ὅμως τοῦ μεταπράτου. Ὁλόκληρος ἡ παραγωγὴ λαχανικῶν ἀνῆκεν ἀποκλειστικῶς εἰς Ἕλληνας καὶ ὅμως σπανιώτατα ἐβλέπατε λαχανοπώλην Ἕλληνα. Ὁλόκληρον τὴν ἐσοδείαν εἶτε διὰ παρεχομένων δανείων

κατὰ τὴν καλλιέργειαν πρὸς τοὺς παραγωγοὺς εἶτε δι' ἀγορᾶς τῶν προϊόντων ἐγκαίρου ἐν τοῖς λαχανοκήποις κατῶρθωνον οἱ Ἰσραηλῖται μὲ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτοῖς ἐξαιρετικὴν ἀλληλεγγύην καὶ σατανικότητα νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὴν παραγωγὴν ὀλόκληρον, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον αὐτοί. Ἡ ἰχθυαγορὰ καὶ ὀπωραγορὰ ἦσαν ἀποκλειστικὸν προνόμιον τούτων, μολοντί οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶχεν ὀπωροφόρον κῆπον ἢ ἐπεδίδeto συστηματικῶς εἰς τὴν ἀλιείαν. Λόγω τῶν ἀστικῶν τούτων ἐπαγγελμάτων των προσεκολλῶντο δουλικώτατα παρὰ τῷ ἐκάστοτε κυριάρχῳ διὰ νὰ ἔχωσι τὴν σχετικὴν τούτου προστασίαν. Τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ποσάκις κατὰ τὸ παρελθὸν δὲν εἶχεν ὑποστῆ τὰς ταπεινωτικωτέρας ἐκδηλώσεις ἐκ μέρους τούτων τῇ ὑποκινήσει τῶν Ὀθωμανῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας ἠμιλλῶντο τίς νὰ παρουσιάσῃ τὰς μεγαλυτέρας περγαμηνὰς τῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν ἀφοσιώσεώς των. Τοῦτο θεωρῶ ὡς μοιραίαν συνέπειαν τῆς ἐλλείψεως ἰδίας ἐθνικῆς συνειδήσεως. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τότε περίπου ἤρξατο καλλιεργουμένη ἐν Θεσσαλονίκῃ κεκαλυμμένως ἡ σιωνιστικὴ συνειδήσις, καθόσον τοιαῦται ἐκδηλώσεις τοῖς ἀπηγορεύοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μόνον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως ἠδυνήθησαν ἀκωλύτως νὰ ἀναπτύξωσι τὴν τοιαύτην προσπάθειάν των.

Ἡ Θεσσαλονικὴ ὡς μαγαλύτερον κέντρον κατεῖχε τὰ σκῆπτρα τῆς ἐν Μακεδονίᾳ πνευματικῆς κινήσεως, δεδομένου δ' ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν ἔθετον εἰς δευτέραν μοῖραν, οἱ δὲ Ἰσραηλῖται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἀπεσπῶντο ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν κερδῶν Ἑρμῆν ἀφοσιώσιν των, φυσικὸν ἦτο τὴν πνευματικὴν ἡγεσίαν νὰ τὴν ἔχῃ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Ἐπιστήμονες πάσης φύσεως, ἰδία ὅμως ἰατροί, δικηγόροι καὶ καθηγηταὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἦσαν ἐν ἐξαιρετικῷ πλεονασμῷ οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ πᾶσα προοδευτικὴ ἐκδήλωσις μόνον διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐνεφανίζετο. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶχεν ἐπιβληθῆ διὰ τοῦ ἠθικοῦ κύρους τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ἐὰν Ἕλληνας τις ἐπεσκέπτετο τότε τὴν Θεσσαλονικὴν ἐνόμιζεν ὅτι εἰσέρχεται εἰς πόλιν τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους, οὐδεὶς δὲ ἐπαγγελματίας ἠδύνατο ἐπικερδῶς νὰ ἀσκήσῃ τὸ ἐπάγγελμα του, ἐὰν δὲν ἐγνώριζε τὴν ἑλληνικὴν ἰδίαν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τὴν τουρκικὴν καὶ τὴν ἑβραϊκὴν.

Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα διετηροῦντο παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος εἰς ἀρίστην κατάστασιν. Γυμνάσιον ἀρρένων καὶ θηλέων, Διδασκαλεῖον, Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴ θηλέων, ἐθνικὰ οἰκοτροφεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα τιμῶντα τὴν ἑλληνικὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν, ὡς τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ καλλιμάρμαρον Οἰκοτροφεῖον Παπάφη, ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ξενοφῶντος Παιωνίδου (περὶ τοῦ κτιρίου τούτου λέγεται, ὅτι αἱ ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ ἐκλαβοῦσαι τοῦτο, λόγῳ τῆς μεγαλοπρεποῦς ἐμφανίσεώς του, ὡς προο-

ριζόμενον δι' ανάκτορον τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ἠμπόδισαν τὰς περαιτέρω ἐργασίας μέχρις οὗτου διελευκάνθη τελείως ὁ ἀσφαλὴς προορισμὸς του), τὸ Θεαγένειον Νοσοκομεῖον, τὸ Χαρίσειον Γηροκομεῖον καὶ ἄλλα. Ἡ Μητρόπολις καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον ἦσαν κοινοτικὰ κτίρια, ἀνεγερθέντα δαπάναις τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Ἀνδρέου Συγγροῦ μετὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1889.

Ἡ ἐκμάθησις ξένων γλωσσῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἦτο εὐχερεστάτη, ἔνεκεν τῶν πολλῶν ἐν αὐτῇ λειτουργουσῶν ξένων προπαγανδιστικῶν σχολῶν, ἰδίᾳ τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς, ὡς συγγενεουσῶν πρὸς τὴν παρεφθαρμένην ἰσπανικὴν, τὴν ὀμιλουμένην ἀπὸ τὸ ἐπικρατέστερον στοιχεῖον τοῦ πληθυσμοῦ, τὸ ἑβραϊκόν. Οὕτω ἐλειτούργουν αἱ σχολαὶ Alliance Française Mission Laïque, Σχολὴ τῶν Καλογραϊῶν τοῦ τάγματος St Vincent de Paul, Ἱταλικὸν Κλασσικὸν Γυμνάσιον, ὡς καὶ πλήρης Ἱταλικὴ Ἐμπορικὴ Σχολή. Πλὴν τούτων καὶ ἄλλων ξένων Κρατῶν σχολαὶ ἐλειτούργουν, ὡς τὸ Ἀμερικανικὸν Κολλέγιον, ἢ Ἀμερικανικὴ Γεωργικὴ Σχολή, ἢ Ἀγγλικὴ Σχολή. Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ σχολεῖα δέον νὰ προσθέσωμεν πλὴν τῶν τουρκικῶν καὶ ἑλληνικῶν, ἅτινα ἐθεωροῦντο ὡς ἐκπροσωποῦντα τὴν ἐπίσημον σχολικὴν ἐμφάνισιν τοῦ Κράτους, τὸ σερβικόν, βουλγαρικόν καὶ ρουμανικόν καὶ μάλιστα μετ' οἰκοτροφείων, τῶν τροφίμων στρατολογουμένων ἐκ τῆς ὑπαίθρου καὶ συνήθως ἐκ τῶν μᾶλλον ἐγκαταλειμμένων ὄρφανῶν καὶ ἐν γένει τῶν μᾶλλον ἀπροστατεῦτων.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ οὐδένα ἐγνώριζον πλὴν τοῦ δικηγόρου Κων. Τάττη, μεθ' οὗ εἶχον τὸ πρῶτον συναντηθῆ ἐν Βόλῳ κατὰ τῷ 1898 τυχαίως ἐν τῷ ξενοδοχείῳ «Μινέρβα». Παρὰ τοῦ διακεκριμένου τούτου ὁμογενοῦς καὶ κατόπιν πολυτίμου φίλου, ὅστις ἦτο ταμεῖον ὀλόκληρον ἱστορικῶν γνώσεων, τὸ πρῶτον εἶχον λάβει γνῶσιν τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν γένει τῆς ἐν Μακεδονίᾳ κρατούσης καταστάσεως, ἣτις ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περιωρίζετο εἰς ἀπλᾶς κατηχητικὰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας, χωρὶς νὰ ἔχη τὴν μετέπειτα ληφθεῖσαν ὀξεῖαν ἔνοπλον τροπὴν.

Ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ κοινοτικὴ ἐκπροσώπησις, ὡς εἰς πᾶν ἑλληνικὸν κέντρον, διεξεδικεῖτο ὑπὸ δύο ἀντιμαχομένων μερίδων, ὧν ἡγέται ἦσαν οἱ Ἀλφρέδος Ἀββὸτ καὶ Περικλῆς Χατζηλάζαρος, ἀμφότεροι ξένοι ὑπήκοοι, εὐγενεῖς εὐπατρίδαι, φιλοτίμως καὶ ἀπολύτως ἀφιλοκερδῶς παλαιόντες πρὸς ἐπικράτησιν τῆς μερίδος των, διὰ τὴν τελεσφορωτέραν διαχείρισιν τῆς κοινοτικῆς περιουσίας. Ὁ πρῶτος ἦτο Ἀγγλος ὑπήκοος, ἀλλ' ὀρθόδοξος τὸ θρησκευμα καὶ τοῦτο διότι οἱ πρόγονοί του δι' ἐπιγαμιῶν μετ' ὀρθοδόξων Ἑλληνίδων ἠσπάσθησαν τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, κατάρθωσαν ὅμως νὰ διατηρήσωσι καὶ τὴν ἀγγλικὴν ὑπηκοότητα. Ὁ δεύτερος ἦτο Ρῶσος ὑπήκοος, συγχρόνως ὅμως καὶ ἄμισθος ὑποπρόξενος τῆς Ἀμερικῆς (ἢ πρώτη του σύζυγος ἦτο Ἀμερικανίς), τίτλον τὸν ὁποῖον παρέδωκε καὶ πρὸς τὸν υἱὸν του Κλέωνα. Αἱ ξένοι ὑπηκοότητες κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκικῆς δεσποτείας ἦσαν πολῦτιμοι, ἀφοῦ

διὰ τῆς ξένης προστασίας ἠδύναντο εὐχερέστερον νὰ συγκαλύπτωσι τὰς παρὰ τῶν ἐντοπιῶν ἀστυνομικῶν ἀρχῶν παρακολουθουμένας ἐθνικὰς ἐνεργείας τῶν ὁμογενῶν ξένων ὑπηκόων. Ἡ οἰκογένεια Μπήτσου, ἀρίστη ἐξ Ἠπείρου οἰκογένεια, διακρινομένη διὰ τὸν ἐθνικὸν τῆς φανατισμὸν εἶχεν ἀγγλικὴν προστασίαν, διότι ὁ Ν. Μπήτσος ἦτο διερμηνεὺς τοῦ Ἀγγλικοῦ Προξενείου. Τοιοῦτος διετέλεσε βραδύτερον καὶ ὁ γνωστὸς πολιτευτὴς Θεσσαλονίκης καὶ ἀριστος ὁμογενῆς Μᾶρκος Θεοδωρίδης, ὁ δὲ ἐνθουσιώδης πατριώτης καὶ ἤδη σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας Φιλώτας Παπαγεωργίου εἶχεν αὐστριακὴν ὑπηκοότητα. Βεβαίως ἡ ἐλληνικὴ ὑπηκοότης παρεῖχε προστασίαν εἰς τὰς 5.000 ψυχὰς τῶν ἐν Θεσσαλονικῇ Ἑλλήνων ὑπηκόων, ἀλλὰ ἡ παρεχομένη προστασία δὲν ἔφερε τὰ αὐτὰ ἐχέγγυα, οἷα τῶν ξένων εὐρωπαϊκῶν ὑπηκοοτήτων. Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι ἠσθάνοντο ἰδίαν ὑπερφάνειαν διὰ τὴν ιδιότητά των ταύτην, ὡς ἐπισφραγίζουσιν τὴν γνησιότητα τῶν ἐθνικῶν τῶν αἰσθημάτων μέσα εἰς τὸν κυκεῶνα τῶν ἐκ τῶν προπαγανδῶν δημιουργηθεισῶν ρευστῶν συνειδήσεων. Ἰδιάζουσιν μνεῖαν θεωρῶ καθῆκον μου νὰ κάμω τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἑλληνοῦ ὑπηκόου ἱατροῦ Δημ. Ζάννα, ἐνθουσιώδους ὁμογενοῦς, ἀγαπητοῦ παρ' ὄλων τῶν στοιχείων τῆς Θεσσαλονίκης, προθύμου εἰς οἰανδήποτε ἐθνικὴν ἀνάγκην, παρασχόντος πολυτίμους ἐθνικὰς ὑπηρεσίας διὰ τῶν γνωριμιῶν του καὶ τῆς προσωπικῆς του βαρύτητος. Ἐπίσης τοῦ Ἑλληνοῦ ὑπηκόου Χρήστου Χατζηλαζάρου, πρώην προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Βορείῳ Ἰταλίᾳ, ἰδίᾳ ὁμως τῆς συζύγου αὐτοῦ, Ἐττης Χατζηλαζάρου, Γερμανίδος τὴν καταγωγὴν, ἥτις διὰ τῆς μορφώσεώς της καὶ τοῦ προσωπικοῦ της θάρρους, ἐνισχυομένου καὶ ὑπὸ τῆς γερμανικῆς της προελεύσεως καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐξαιρετικῆς πρὸς τὴν ἐλληνικὴν ἰδέαν ἀφοσιώσεώς της, ὑπῆρξε πολυτίμος ἐθνικὸς παράγων κατὰ τὴν περίοδον ἐκεῖνην. Ἡ μεθ' ὀλοκλήρου τοῦ ἐν Θεσσαλονικῇ προξενικοῦ σώματος στενοτάτη ἐπικοινωνία της παρεῖχε τὴν εὐκαιρίαν τῆς διατυπώσεως τῶν ἐλληνικῶν ἀπόψεων παρὰ τοῖς ξένοις ἀντιπροσώποις δι' ἐκάστην εἰδικὴν περίπτωσιν τρομοκρατικῆς τινοῦ ἐνεργείας ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μακεδονίας, τοὔτέστιν εἰς φόνος ἐν τῇ ὑπαίθρῳ Βουλγάρου τινὸς προὐκάλει τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Βουλγάρου πράκτορος παρὰ τοῖς ξένοις συναδέλφοις του, ἵνα τονίσῃ τοὺς διωγμοὺς οὓς ὑφίστανται οἱ Βούλγαροι παρὰ τῶν ἐλληνικῶν σωμάτων, ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία νὰ γνωσθῇ εἰς αὐτοὺς ὅτι ὁ φόνος οὗτος εἶναι πενιχρὰ ἀντεκδίκησις διὰ πολλαπλασίους τοιοῦτους γενομένους προηγουμένως ὑπὸ Βουλγάρων ἐναντίον ὁμογενῶν τοῦ χωρίου τοῦ θύματος (πολύτιμος ὑπηρεσία). Δι' αὐτῆς καὶ ἄλλων Ἑλληνίδων κυριῶν παρεῖχτο ἡ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς δι' ἐθνικοὺς λόγους φυλακισμένους ἐπιβεβλημένη παρὰ τοῦ Κέντρου ἀνακούφισις ὑπὸ τύπον φιλανθρωπίας, ἀλλ' ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἦτο ἀξία προσοχῆς, διότι ἐνεφάνιζε τὴν ἐπαφὴν τῶν κυριῶν τούτων μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀνταρτῶν ἀπέναντι τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Δι' αὐτῆς ἐπίσης συντρεχομένης καὶ παρ' ἄλλων πολλῶν Ἑλληνίδων κυριῶν

ὠργανώθη ἡ λειτουργία οἰκονομικοῦ συσσιτίου ἐνέχοντος τὴν ἐθνικὴν ἀξίαν, ὅτι ἀντὶ εὐτελεστάτου τιμήματος οἱ ἐκ τῆς ὑπαίθρου ἐρχόμενοι ξενόφωνοι χωρικοὶ ἐλάμβανον τὴν τροφήν των ἀπὸ ἐλληνικὴν ὀργάνωσιν, ἐν γένει δὲ ἐπρωτοστάτει εἰς πάσης φύσεως ἐθνικὴν ἐνέργειαν. Αἱ οἰκογένειαι Ἐμίρη, Ἀγγελάκη, Σερέφα, Μιχαήλ, Μπέη, Μαυρουδῆ, Χατζηκώστα καὶ ἄλλαι ἡμιλλῶντο πῶς ζωηρότερον νὰ ἐκδηλώσωσι τὴν πρὸς τὴν ἐλληνικὴν ἰδέαν ἀφοσίωσιν των. Ἡ παράθεσις τῶν ἐλαχίστων αὐτῶν ὀνομάτων οὐδόλως μειοῖ τὴν ἐξαιρετικὴν προθυμίαν καὶ τὸν ἄδολον πατριωτισμὸν ὀλοκλήρου τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου, ἀμιλλωμένου εἰς τὸ νὰ προσφέρῃ προθυμότερον τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐκείνην δρᾶσιν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι εὐρισκόμενος ἐνίοτε καθ' ὁδὸν ἀνά τὴν πόλιν καὶ εἰδοποιούμενος τυχὸν περὶ διερχομένου ἐκεῖθεν ὑπόπτου, δὲν ἐδίσταζον νὰ καλέσω τὸν πρῶτον τυχόντα ὁμογενῆ καὶ νὰ τοῦ ἐμπιστευθῶ μετὰ πεποιθήσεως τὴν παρακολούθησιν καὶ ἐξακρίβωσιν τῆς ταυτότητος καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ὑπόπτου τούτου καὶ τοῦτο διότι ἤμην βέβαιος ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ὁ ἐπιφορτιζόμενος ὁμογενῆς μὲ τὴν τοιαύτην ἀποστολὴν θὰ ἐθεώρει τοῦτο ὡς ἐκδήλωσιν ἰδιαιτέρας πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνης καὶ μετ' εὐχαριστήσεως ἐπεδίδeto εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν ἐντολῆς.

Μετὰ δύο ἡμέρας ἀπὸ τῆς εἰς Θεσσαλονίκην ἀφίξεώς μου, ἦτοι τὴν 13ην Ὀκτωβρίου 1904, ἐπιπτεν ἐν Στατίτση τῶν Κορεστίων, τοῦ διαμερίσματος Φλωρίνης, ὁ ἱεροφάντης καὶ πρωτεργάτης πάσης ἐθνικῆς ἐνεργείας, ὁ ἐθναπόστολος καὶ πρωτομάρτυς τῆς μακεδονικῆς ἰδέας ἀξιωματικός, ὁ ὑπέροχος εἰς πατριωτικὰ καὶ φιλικὰ αἰσθήματα συμμαθητῆς μου, ὁ εὐγενῆς εὐπατρίδης ἀείμνηστος Παῦλος Μελάς. Διὰ τῆς θυσίας τοῦ πολυτίμου αἵματός του κατώρθωσε νὰ ἀναρριπίσῃ τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα καὶ νὰ ἐξάψῃ τὸν ἐθνικὸν ἐνθουσιασμὸν καθ' ἅπαν τὸ Πανελλήνιον εἰς βαθμὸν, ὥστε ἀθρόως νὰ σπεύδωσιν εἴτα πανταχόθεν οἱ ὁμογενεῖς πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐθνικοῦ ἐκείνου ἔργου. Ὁ θάνατός του μᾶς κατασυνέτριψε κυριολεκτικῶς ἔνεκεν τῶν στενῶν μετ' αὐτοῦ φιλικῶν δεσμῶν μας, κυρίως ἡμῶς διὰ τὴν ἀπώλειαν ἐνὸς τόσον πολυτίμου ἐθνικοῦ ἐργάτου. Εὐλόγως ἐτιμήθη ἡ μνήμη του ἐξαιρετικῶς, ὅχι μόνον διὰ τὴν εὐγένειαν τῆς καταγωγῆς του, ἀλλὰ κυρίως διότι ὁ βραχὺς του δυστυχῶς βίος δὲν ἦτο παρὰ μία διηνεκὴς ἀλληλουχία πατριωτικῶν ἐνεργειῶν καὶ ἐθνικῆς δράσεως. Εὐθύς ἀμέσως ἤρχισαν καταφθάνουσαι αἱ λεπτομέρειαι τοῦ φόνου, τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ καὶ τῆς ταφῆς του ἐν τῇ ἀποκέντρῳ ἐκείνῃ μακεδονικῇ γωνίᾳ. Ἡ πολύτιμος θυσία του κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐν τῷ Προξενεῖῳ συναδέλφους του ἐξῆψεν ζωηρότερον τὸ αἶσθημα τῆς ἀντεκδικήσεως καὶ οὕτω ἐνετείναμεν τὰς προσπαθείας μας ἔτι περισσότερον πρὸς ταχύτεραν ὀργάνωσιν τῆς ἐνόπλου ἀμύνης διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ἀπὸ ἐτῶν ὠργανωμένης βουλγαρικῆς τρομοκρατίας. Ἡ ἐν τῷ βιλαετίῳ Μοναστηρίου ἐλληνικὴ ἄμυνα εἶχε προηγηθῆ κατὰ τινὰς μῆνας τῆς ἐν τῷ βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης.

Καὶ ἤδη θεωρῶ χρήσιμον νὰ σκιαγραφήσω ὅπωςδήποτε τὸ πολιτικὸν μέρος τοῦ διεξαχθέντος σφοδροῦ ἐκείνου φυλετικοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Ἀνταγωνισταὶ πρὸς καλλιέργειαν ἔθνικοῦ φρονήματος ἐπὶ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας παρουσιάζονται τέσσαρες, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ρουμᾶνοι καὶ Ἕλληγες. Μετὰ τῶν Σέρβων οὐδεμία προστριβὴ τῶν ἡμετέρων παρουσιάσθη καὶ τοῦτο διότι ἡ δρᾶσις τῶν Σέρβων εἶχε περιορισθῆ βορειῶς τοῦ ἡρωϊκοῦ Κρουσόβου, ὅπου ἡ δρᾶσις τῶν ἑλληνικῶν σωματίων οὐδέποτε εἶχεν ἐκταθῆ ἕως ἐκεῖ. Συνεπῶς ὁ ἐν τῇ ἐπιμάχῳ ζώνῃ ἀνταγωνισμὸς διεξήγετο μεταξὺ Ἑλλήνων, Βουλγάρων καὶ Ρουμάνων. Περὶ τῶν τελευταίων θέλω ἀσχοληθῆ ἰδιαιτέρως ὀλίγον κατωτέρω. Ἀλβανοὶ ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν ἔνοπλον δρᾶσιν παρὰ τῶν ἀντιθέτων, ἀλλ' οἱ Ἀλβανοὶ δὲν ἐμφανίζουσιν συστηματοποιημένην ὀργάνωσιν πρὸς διεκδίκησιν ἔθνικῶν δικαίων, καίτοι ὑπάρχουσιν ἡμέτερα θύματα τῆς ἀλβανικῆς δράσεως, ὡς ὁ μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος.

Οἱ Βούλγαροι ὡς βᾶσιν τῆς πολιτικῆς τῶν ἐνεργείας ἔθετον τὴν ἀρχήν, ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ἔθνικότητος ἐνὸς λαοῦ καὶ συνεπῶς ὅτι ὅλοι οἱ ὁμιλοῦντες τὸ σλαβομακεδονικὸν ἰδίωμα ἐν Μακεδονίᾳ πληθυσμοὶ εἶναι Βούλγαροι καὶ μόνον θρησκευτικῶς εἶναι διηρημένοι εἰς πατριαρχικοὺς καὶ σχισματικοὺς ἢ ἐξαρχικούς. Ἐνῶ ἡμεῖς πρᾶσσομεν καὶ δικαίως ὅτι ἡ βᾶσις αὕτη εἶναι σαθρὰ καὶ ὅτι πᾶς πατριαρχικὸς ξενόφωνος εἶναι Ἕλλην καὶ ἔχει καθαρὰν ἑλληνικὴν συνείδησιν, διότι ἐὰν ἦτο Βούλγαρος τίποτε δὲν τὸν ἠμπόδιζε νὰ γίνῃ ἐξαρχικός, δεδομένου ὅτι δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀλλάξῃ θρησκείαν, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ οἱ σχισματικοὶ εἶναι ὀρθόδοξοι. Ἐπὶ τῆς διαφόρου ταύτης ἀντιλήψεως διεξήχθη ὀλόκληρος ὁ ἔνοπλος ἀγών. Ἄν π.χ. τὰ ἑλληνόφρονα χωρία Μπάλτσα ἢ Δρυμὸς ἢ καὶ μεγαλύτερα κέντρα, ὡς ἡ Νάουσα, ἐζήτουν δι' ἀναφορᾶς τῶν νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὸ σχίσμα δὲν τοὺς ἐδέχοντο οἱ Βούλγαροι, καθόσον ἀντέκειτο εἰς τὴν θεσπισθεῖσαν ἀρχήν τῶν.

Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τῆς γλώσσης θεωρῶ καθήκον νὰ φέρω τὰς ἐξῆς παρατηρήσεις: Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ ὑπῆρχον ἀλβανόφωνοι Ἕλληγες, ἀλβανόφωνοι Μωαμεθανοί, σλαβόφωνοι Ἕλληγες, σλαβόφωνοι Μωαμεθανοί, σλαβόφωνοι Βούλγαροι, τουρκόφωνοι Ἕλληγες, βλαχόφωνοι Ἕλληγες καὶ βλαχόφωνοι Μωαμεθανοί. Μέσα εἰς τὴν μακεδονικὴν αὐτὴν βαβυλωνίαν ἔρχονται οἱ Βούλγαροι νὰ θεσπίσωσιν ὡς δόγμα χαρακτηρισμοῦ τοῦ ἔθνισμοῦ τὴν γλῶσσαν.

Ὁ Γάλλος Bérard ἔγραψεν εἰς τὸ ἔργον του, *La Turquie et l' Hellenisme*, ὅτι εἰς τὰς ἀγορὰς Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης, Θεσσαλονίκης Ἀρμένιοι, Ἑβραῖοι, Τοῦρκοι, Γάλλοι ὁμιλοῦσιν ὅλοι τὴν ἑλληνικὴν. Εἰς τὴν Εὐρώπην οὐδέποτε τίθεται ζήτημα γλώσσης, ἐν Γαλλίᾳ οἱ Bretons ὁμιλοῦσι κελτικά, οἱ Basques ὁμιλοῦσι γλῶσσαν ἰβηρικὴν, οἱ Flamands γλῶσσαν γερμανικὴν, οἱ Nisais καὶ οἱ Corses τὴν ἰταλικὴν. Ἡ Ἑλβετία εἶναι διηρημένη εἰς τρία

διαμερίσματα, όπου όμιλοῦνται τρεῖς διάφοροι γλώσσαι, ἡ γαλλικὴ, ἡ γερμανικὴ καὶ ἡ ἰταλικὴ. Τὸ Βέλγιον ἔχει δύο γλώσσας. Ἡ Ἰσπανία ἔχει τρεῖς, τὴν ἰσπανικὴν, τὴν γαλατικὴν καὶ τὴν καταλανικὴν.

Τὰ μεγάλα κράτη οὐδέποτε ἐπεδίωξαν νὰ μεταβάλωσι τὴν μητρικὴν γλώσσαν τῶν ἐν ἀποικίαις ὑπηκόων των, ἀλλ' ἐπεδίωξαν τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐθνικῆς των συνειδήσεως. Οἱ Ἀναμίται, τοὺς ὁποίους ἐγνώρισεν ἡ Θεσσαλονικὴ κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, ἀσφαλῶς δὲν ἔχουν ὡς μητρικὴν γλώσσαν τὴν γαλλικὴν, ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν τοὺς ἠμπόδισε νὰ θυσιάζωνται ὑπὲρ τῆς γαλλικῆς ιδέας, ἀφ' ἐτέρου δύο μεγάλα ἔθνη ἡ Ἀγγλία καὶ αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς καίτοι όμιλοῦντα τὴν αὐτὴν γλώσσαν ἔχουσιν ἐντελῶς χωριστὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ ἰδίαν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν. Χωρὶς ὅμως νὰ θελήσω ν' ἀνατρέξω εἰς ξένα κράτη, ὅπου ἀπειρία διαλέκτων ὑφίσταται χωρὶς ποσῶς τοῦτο νὰ χαλαρώσῃ τὴν ἐθνικὴν συνοχὴν (ὡς εἶναι ἡ Γαλλία, τὸ Βέλγιον καὶ ἄλλοι λαοί), θὰ περιορισθῶ εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς ἑλληνικῆς μας φυλῆς.

Αἱ νῆσοι ὑπῆρξαν πάντοτε ἡ προσφορωτέρα λεία τῶν ἐκάστοτε ναυτικῶς ἐπικρατούντων ἔθνῶν καὶ αἱ ἡμέτεραι νῆσοι ἀκολουθοῦσαι τὴν μοιραίαν αὐτὴν ἐξέλιξιν κατ' ἐπανάληψιν κατελήφθησαν ὑπὸ ξένων ἐπιδρομέων. Αἱ Ἴόνιοι νῆσοι π.χ. καταληφθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν ὑπέστησαν ζωηροτάτην τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς γλώσσης, χωρὶς ποσῶς ἡ ἐθνικὴ των συνείδησις νὰ χαλαρωθῇ. Διετέλεσα μαθητῆς εἰς τὸ Γυμνάσιον Ζακύνθου κατὰ τὰ ἔτη 1883-1884 καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι οἱ μᾶλλον ἠλικιωμένοι ὠμίλουν σχεδὸν ὅλοι ἀπταιστως τὴν παρεφθαρμένην ἰταλικὴν, τὰ βενετσιάνικα, οἱ δὲ λόγιοι Ἐπτανήσιοι καὶ αὐτοὶς ὁ ἐθνικός μας ποιητῆς Σολωμός, συνήθως ἔγραφον ἰταλιστὶ φιλολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ μειώσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ὕμνου, οὔτε νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ὡς μείωσις τῆς ἑλληνικῆς των συνειδήσεως. Ἡ Δωδεκάνησος καταληφθεῖσα πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ὑφίσταται μυρίας πιέσεις διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἐθνολογικοῦ της χαρακτῆρος, εἰσαχθείσης τῆς ἰταλικῆς γλώσσης καὶ εἰς τὰ σχολεῖα, εἶναι δὲ ἐνδεχόμενον κατόπιν ὅλων αὐτῶν νὰ ἐπηρεασθῇ σὺν τῶ χρόνῳ ἡ γλώσσα των, ἀλλ' εὐτυχῶς, μέχρι τοῦδε ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ πλήρη τὴν ἑλληνικὴν της ἐμφάνισιν. Ἡ Κύπρος εὐτυχεστέρα τῶν ἄλλων εὐρέθη ὑπὸ ἀγγλικὴν κατοχὴν, ὁ δὲ ὑπερήφανος ἀγγλικὸς λαός, ὁ προορισθεὶς νὰ διοικῇ ἄλλους, οὐδέποτε ἐπενέβη οὔτε εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῆς θρησκευτικῆς των λατρείας οὔτε εἰς τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῶν σχολείων των, διὰ τοῦτο διατηρεῖ ἀκεραίαν τὴν ἐθνολογικὴν της μορφήν. Ἐν Κρήτῃ ἡ ὀμιλουμένη γλώσσα καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον καὶ παρὰ τῶν Ὄθωμανῶν ἦτο ἡ ἑλληνικὴ, ἀλλὰ ἐθνικὴ μεταξὺ των ἐχθρότης θανάσιμος, τέλος οἱ ἀλβανόφωνοι τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐπὶ αἰῶνας ἤδη διατηροῦσι τὴν γλώσσαν των χωρὶς τοῦτο νὰ μειώσῃ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον τὴν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν ὀλοσχερῆ ἀφοσίωσίν των. Ἡ πραγματικότης

εἶναι ὅτι οὔτε ὅταν ὀμιλοῦν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν εἶναι γνῶρισμα ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν ἐθνότητα οὔτε ὅταν ἔχουν τὴν αὐτὴν ἐθνικὴν ὁμοιογένειαν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ὀμιλῶσι καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν. Συνεπῶς τὸ παρά τῶν Βουλγάρων θεσπισθὲν δόγμα εἶναι ἀπολύτως σαθρὸν καὶ τελείως ἀνακριβές. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι ὁ μεγαλύτερος δεσμὸς ὁ συνδέων δύο πληθυσμούς, ἰσχυρότερος καὶ τοῦ δεσμοῦ τῆς θρησκείας, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὁ μόνος χαρακτηρισμὸς πρὸς πιστοποίησιν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος τῶν πληθυσμῶν τούτων. Καὶ ἤδη θέλομεν ἐν ὀλίγοις ἐξετάσει τὴν ἐθνικὴν συνειδήσιν τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐπιμάχου ζώνης. Ἡ ἀσκουμένη παρά τῶν ὁμόρων τῆ Μακεδονία χριστιανικῶν κρατῶν πολιτικὴ προπαγάνδα πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν πληθυσμῶν τούτων μετῆρχετο πᾶν θεμιτὸν ἢ ἀθέμιτον μέσον δελεαστικὸν ἢ τρομοκρατικὸν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ της, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ παρατηρηθεῖσα σχετικὴ ἐλαστικότης εἰς τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν συνειδήσεις. Οἱ σταθερῶς ἐμμένοντες εἰς τὰς πεποιθήσεις των καὶ μετὰ σθένους ἐπιδεικνύοντες ταῦτας ἰδίᾳ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ καθίσταντο ὁ στόχος τῶν ἀνταγωνιζομένων προπαγανδῶν καὶ συνήθως ὑφίσταντο τὰς μαρτυρικωτέρας δοκιμασίας· ἀλλὰ τοιαύτην ἐθνομαρτυρικὴν αὐταπάρνησιν δὲν δύναται τις ν' ἀξιώσῃ ὁμαδικῶς παρά πληθυσμῶν πιεζομένων. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐκάμπτοντο καὶ ἐνέδιδον εἰς τὰς δελεαστικὰς ἢ τρομοκρατικὰς προσπαθείας τῶν ἀνταγωνιστῶν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ παρατηρηθεῖσα ρευστότης εἰς τὰς ἐθνικὰς πεποιθήσεις των καὶ ἡ ὁποία ἔφθανε μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ἐν τῇ αὐτῇ οἰκογενεῖᾳ νὰ παρατηρῆται ἐθνικὴ διαίρεσις· ὁ εἷς ἀδελφὸς νὰ εἶναι Ἕλληνας, ὁ ἄλλος Βούλγαρος ἢ Σέρβος ἢ Ρουμᾶνος ἀναλόγως τῶν δημιουργηθεισῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν ἐν ἐκάστῳ. Διὰ νὰ δώσω μίαν εἰκόνα τῶν τότε διεξαγομένων προπαγανδῶν, δὲν θὰ διστάσω νὰ τὰς παρομοιάσω πρὸς πολιτικὰ σαλόνια προεκλογικῆς περιόδου εἰς κοινοβουλευτικὰ κράτη.

Εἰς τὰ μεγάλα κέντρα τῆς Μακεδονίας, ὅπου συνήθως ὑπῆρχον καὶ Προξενεῖα ὅλων τῶν ἀνταγωνιζομένων κρατῶν, ἐλειτούργουν τὰ πολιτικὰ ταῦτα σαλόνια, πρὸς τὰ ὁποῖα προσήρχοντο οἱ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μακεδονίας, μερὶς τῶν ὁποίων ἐρρῦθμιζε τὰς πεποιθήσεις της ἀναλόγως τῶν δελεαστικῶν μέσων, κυρίως ὅμως ἐκ τῆς ἐμπιστοσύνης τὴν ὁποίαν θὰ ἐγέννα εἰς αὐτοὺς ἡ διατήρησις καὶ ἐξασφάλισις τῆς ἀκεραιότητος τῆς οἰκογενείας καὶ ἰδιωτικῆς αὐτῶν περιουσίας. Προστασίαν παρά τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν δὲν ἀνέμενον, τὸ μὲν ἐξ ἀδιαφορίας τούτων, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ ἀλληλοεξοντώσεως γκαιοῦρηδων, τὸ δὲ ἐκ πλημμελοῦς λειτουργίας τῶν τε στρατιωτικῶν καὶ ἀστυνομικῶν ὑπηρεσιῶν. Αἱ τρομοκρατικαὶ ἐπιβολαὶ τῶν συμμοριῶν εἶχον ἀγάγει τούτους εἰς ἀδιέξοδον καὶ παρ' ὅλην τὴν ἀποκτηθεῖσαν ρευστότητα τῆς συνειδήσεως, δὲν ἐτόλμων νὰ ἐκδηλώσωσι ταύτην, πτοούμενοι ἀπὸ τὰς ἐκατέρωθεν ἀπειλάς. Οἱ τολμηρότεροι ἐξ αὐτῶν ἐμφανιζόμενοι ἐπὶ δικαστηρίου καὶ ἔρω-

τώμενοι παρά τῶν δικαστῶν περὶ τῆς πνευματικῆς των ἐξαρτήσεως, ἂν εἶναι πατριαρχικοὶ ἢ σχισματικοί, δηλ. Ἕλληνες ἢ Βούλγαροι, δὲν ἐδίσταζον νὰ δηλώσωσιν ὅτι εἶναι γύφτοι καὶ τὸ ἐτόνιζον μετὰ σθένους, ἰσχυρίζομενοι ὅτι ἂν δηλώσουν ὅτι ἀνήκουν εἰς ὠρισμένην ἐθνικότητα θὰ ἔλθουν οἱ ἀνταγωνισταὶ νὰ τοὺς τιμωρήσωσιν ἀπηνῶς.

Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην χαρακτηριστικὸν τῆς ἐθνικότητος εἰς ἣν ἀνῆκε πᾶς Μακεδὼν ἐθεωρεῖτο τὸ σχολεῖον εἰς ὃ ἀπέστελλε τὰ τέκνα του πρὸς ἐκπαίδευσιν, ἦσαν δὲ ὑποχρεωμένοι πάντες νὰ τ' ἀποστέλλωσι διὰ νὰ ἐκδηλώσωσι τὰ ἐθνικὰ των φρονήματα. Τὰ τυχὸν μὴ ἀποστέλλόμενα ὄρφανὰ ἢ ἐγκαταλειμμένα τὰ παρελάμβανον αἱ διάφοροι προπαγάνδαι καὶ τὰ ἐνέκλειον εἰς τὰ ἐθνικὰ οἰκοτροφεῖα, οὕτως ὥστε δὲν ὑπῆρχε παιδί, τὸ ὅποῖον νὰ μὴ συχνάζῃ εἰς σχολεῖον.

Ἐνός συγγραφεύς, ἐμβριθῆς μελετητῆς τῆς ἐν Μακεδονίᾳ καταστάσεως, ἔλεγεν ὅτι ὁ συντελεστῆς ἀναπτύξεως ἐν Μακεδονίᾳ ἴσως νὰ ὑπερέβαινε καὶ αὐτὰς τὰς μᾶλλον προηγμένας σκανδιναυϊκὰς χώρας, ὅπου, ὡς γνωστὸν, δὲν ὑπάρχει ἀναλφάβητος, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει παιδί, τὸ ὅποῖον νὰ μὴ συχνάζῃ εἰς σχολεῖον ἢ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ λειτουργία τῶν σχολείων δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἀνάπτυξιν τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ ἐκδηλώσωσιν οἱ γονεῖς τὰ ἐθνικὰ των φρονήματα. Ὁ ἴδιος Γάλλος * γράφει ὅτι ἐν Τουρκίᾳ εἰς πατῆρ οἰκογενείας στέλλων τὰ παιδιά του εἰς τὸ τάδε σχολεῖον, δηλοῖ ὅχι μόνον ποῖα εἶναι ἡ γλῶσσα τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ νὰ μάθουν, ἀλλὰ καὶ ποῖα εἶναι ἡ ἐθνικότης τὴν ὁποίαν πρέπει ν' ἀκολουθήσουν καὶ τῆς ὁποίας τὰς ἀναμνήσεις καὶ τὰς παραδόσεις συμμαρτυρεῖται, ἐν μιᾷ λέξει δηλοῖ ποῖα εἶναι ἡ πατρίς των.

Δὲν λησμονῶ ὅτι παρά τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον Θεσσαλονίκης ἐλειτούργησε σερβικὸν οἰκοτροφεῖον εἰς πολυώροφον οἴκημα μὲ μέγαν ἀριθμὸν οἰκοτρόφων, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι διὰ νὰ συναντήσῃ τις Σέρβον τὴν συνείδησιν Μακεδὼνα ἔπρεπε νὰ ὑπερβῇ τὸ Κρούσοβον καὶ τὸν Περλεπέ. Ἐννοεῖται ὅτι ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐλειτούργουν ἐπίσης ἀρτιώτατα ἑλληνικόν, βουλγαρικόν καὶ ρουμανικὸν οἰκοτροφεῖα, ὅπου συνήθως ἐνεκλείοντο τὰ ὄρφανὰ τῶν θυμάτων τοῦ ἀγῶνος.

Οἱ Βούλγαροι ἀντιλαμβάνομενοι ὅτι μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἑλληνικῆς ὀργανώσεως ἐν τῷ διαμερίσματι Μοναστηρίου θὰ ἐπεξετείνετο ἀναμιφιβόλως αὕτη καὶ ἐπὶ τοῦ διαμερίσματος Θεσσαλονίκης, εἶχον ἐντείλει τὰς τρομοκρατικὰς των ἐκδηλώσεις εἰς βαθμὸν, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἔτους 1903 μέχρι τῶν μέσων τοῦ 1905 ἡ ἐγκληματικὴ αὐτῶν δρᾶσις ἐν τῇ ὑπαίθρῳ εἶχε λάβει τὴν δξυτέραν αὐτῆς μορφήν.

* Ὑπάρχει κενὸν εἰς τὸ χειρόγραφον.

Ἡ παρὰ τῷ Πατριαρχεῖῳ Ἱερὰ Σύνοδος πρὸ τῆς ἀνηκούστου ταύτης ἐξ-
οντωτικῆς ἐνεργείας τῆς βουλγαρικῆς ὀργανώσεως ἐναντίον παντὸς πατριαρ-
χικοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ δι' ὑπομνήματός της πρὸς τὸν σουλτάνον τὴν
μεταφορὰν τῆς Ἐξαρχίας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Σόφειαν. Ἡ Ἐξαρχία τότε,
εἰς ἀπάντησιν ἐπὶ τοῦ ὑπομνήματος τῶν Πατριαρχείων, εὔρε τὴν εὐκαιρίαν
νὰ τονίσῃ ὅτι καὶ κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα τὸ Πατριαρχεῖον ἐπέτυχε τὴν κατάρ-
γησιν τοῦ ἐν Τυρνόβῳ Βουλγαρικοῦ Πατριαρχείου καὶ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα
τὴν κατάργησιν τῆς ἐν Ἀχρίδι ἀνεξαρτήτου Βουλγαρικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ
συγχρόνως ὅτι δημιουργεῖ μητροπόλεις ἐκεῖ ὅπου καὶ εἷς μόνον ἀρχιμανδρίτης
θα ἦτο ἐπαρκῆς κ.λ.π.

Συνεπῶς ἡ ἑλληνικὴ ἄμυνα ἀρξάμενη κατὰ τὸ 1904, εὔρε τὴν βουλγαρι-
κὴν τρομοκρατίαν ἐν τῇ ὀξυτέρᾳ αὐτῆς μορφῇ. Ἡ βουλγαρικὴ ὀργάνωσις ἀπο-
βλέπουσα εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν ἐν Μακεδονίᾳ ζωηρο-
τέραν περὶ τὸ τέλος τοῦ 1903, διὰ τοῦ στρατηγοῦ Τσόντσεφ καὶ τοῦ Βόριδος
Σαράφωφ, μεταβάντων ἐπίτηδες εἰς Βελιγράδιον, ἐζήτησαν τὴν συνεργασίαν
τῶν Σέρβων, ἀλλ' αἱ προσπάθειαι τῶν αὐτῶν ἐναυάγησαν, κατόπιν τῶν διατυ-
πωθειῶν ἴσως ὑπερφιάλων ἀξιώσεων. Δὲν περιωρίσθησαν εἰς τοῦτο καὶ μόνον,
ἀλλ' ἔφθασαν καὶ μέχρι Ρώμης καὶ διὰ τοῦ Σαράφωφ, μεταβάντος πρὸς τοῦτο
ἐκεῖ, ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Γαριβάλδη, ἵνα ἀποστείλῃ σῶμα Γαριβαλ-
δινῶν ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἐπετεύχθη καὶ οὕτω ἐξηκολούθησαν μόνον τῶν τὸ
ἐπαναστατικῶν τῶν ἔργων, μετερχόμενοι πρὸς τοῦτο πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον
μέσον. Ἐφθασαν μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ὅπισθεν τῶν ἀγίων εἰκόνων ἐν ταῖς
ἐκκλησίαις νὰ θέτωσι φωνογράφους, δι' ὧν ἐκάλουν τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν,
ὡς γράφει ὁ Γάλλος Gandolphe. Ὁ ἀείμνηστος Καζάκης ἐτόνισε τότε δι'
ἐκθέσεων καὶ διὰ διαλέξεων, ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ὑπάρχει ἐπαναστατικὴ κί-
νησις, ἀλλ' εἰσβολὴ βουλγαρικῶν συμμοριῶν καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἰδίᾳ μακεδο-
νικὴ συνείδησις, ὅπως δὲν ὑπάρχει καὶ ἰδίᾳ μακεδονικὴ ἐθνότης.

Διὰ νὰ πιστοποιηθῇ ἐναργέστερον ἡ πλήρης συμμετοχὴ τῆς Βουλγαρικῆς
Κυβερνήσεως εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ καλλιεργουμένην ἐπαναστατικὴν κίνησιν,
κηρύσσεται καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἀμείλικτος διωγμὸς
κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ. Καταργεῖται ἢ διὰ βουλευτῶν ἐκπροσώπησις τῶν ἐν
Φιλιππουπόλει, Στενημάχῳ, Καβακλῆ καὶ Ἀγχιάλῳ ἑλληνικῶν μειονοτήτων,
κοινοτικαὶ περιουσίαι κατάσχονται, δημόσιοι ὑπάλληλοι γεννηθέντες ἐν Βουλ-
γαρίᾳ παύονται, ἐκκλησιαστικαὶ περιουσίαι διαρπάζονται, τὰ ἑλληνικὰ σχο-
λεῖα ὑποβάλλονται εἰς τοιαύτας ὑποχρεώσεις, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ λειτουρ-
γήσωσι καὶ οὕτω καθίσταται προβληματικὴ ἢ περαιτέρω διαβίωσις ὁμογενοῦς
εἰς Βουλγαρίαν, ἂν δὲν ἀπεδέχετο τὴν βουλγαρικὴν ὑπηκοότητα. Ἡ βουλγαρι-
κὴ δρᾶσις χειραγωγουμένη καὶ ρυθμιζομένη παρὰ πολιτευτῶν τῆς περιωπῆς Ρα-
δοσλάβωφ, Ντάνεφ, ἀδελφῶν Γεννάδιεφ, Ράδεφ καὶ ἄλλων, ἦτοι προσώπων

διατελεσάντων πρωθυπουργῶν και ὑπουργῶν τῆς Βουλγαρίας, δὲν ἄφηνε πολιτικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἐκμεταλλευθῆ καταλλήλως. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὸν τότε βουλγαρικὸν τύπον, παρ' ὄλην τὴν ὀξύτητα τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ φυλετικοῦ ἀγῶνος, νὰ συνηγορῆ ἐκθύμως ὑπὲρ τῶν δικαίων τῶν Κρητῶν, ἀξιούντων τότε τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀποκατάστασιν, ἀλλὰ συνεδύαζον συγχρόνως τὴν κρητικὴν ταύτην ἀξίωσιν μὲ τὴν εὐλογον κατ' αὐτοὺς ἀξίωσιν τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ, ὡς ἐπιθυμοῦντος δῆθεν τὴν ταχυτέραν αὐτοδιάθεσίν του, ἥτοι τὴν ταχυτέραν ἀποκατάστασιν μιᾶς αὐτονομίας ἐν Μακεδονίᾳ.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ - ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑΙ ΩΜΟΤΗΤΕΣ

Ἐν Βουλγαρίᾳ ἐδημιουργήθησαν δύο σοβαραὶ μακεδονικαὶ ὀργανώσεις. Ἡ μία, ἰδρυθεῖσα πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Νικολαΐεφ, ὑπασπιστοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδου, μὲ πρόεδρον τὸν Μ. Ράδεφ, βραδύτερον ὑπουργὸν τῆς Κυβερνήσεως Ντάνεφ, ἔφερε τὸν τίτλον Ἑσωτερικὴ Ὀργάνωσις ἢ Βερχοβίστ, ἡ ἑτέρα τὸν τίτλον τοῦ Κεντρικοῦ Μακεδονικοῦ Κομιτάτου ἢ Σαντραλίστ. Εἰς τὴν πρώτην, τὴν καὶ παλαιότεραν καὶ σοβαρωτέραν, μετεῖχον ὁ στρατηγὸς Τσόντσεφ, ὁ ἔφεδρος ἀξιωματικὸς Βόρις Σαράφωφ, Γκροῦεφ, Τσακαλάρωφ καὶ ἄλλοι, εἰς τὴν ἑτέραν μετεῖχον οἱ Σαντάνσκη, Τσερνοπέεφ καὶ ἄλλοι. Ἡ πρώτη ἔφερε τὸν τίτλον Βερχοβίστ ὡς κορυφαία (suprême), δηλ. Ἀνωτάτη Θρακο-Μακεδονικὴ Ὀργάνωσις, ἡ ἄλλη τὸν τίτλον Σαντραλίστ, ὡς προερχομένη ὄχι ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ κέντρου.

Ἡ πρώτη εἰργάζετο ἀνεπιφυλάκτως διὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ διὰ τοῦτο οἱ ὅπαδοί της ἀπεκαλοῦντο ἐνωτικοί, οἱ τῆς δευτέρας ἐνεφάνιζον ὡς πρόγραμμα «ἡ Μακεδονία διὰ τοὺς Μακεδόνους», ἀποβλέποντες εἰς τὴν αὐτονόμησιν τῆς Μακεδονίας μὲ τὴν ὑστερόβουλον πάντοτε σκέψιν τῆς μετέπειτα προσαρτήσεως εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἴτε διὰ πραξικοπήματος εἴτε διὰ πολιτικῆς καταλλήλου ἐνεργείας καὶ διὰ τοῦτο οἱ ὅπαδοί της ἀπεκαλοῦντο αὐτονομισταί. Ἡ πρώτη διὰ ν' ἀποκτήσῃ κύρος ἐπιβολῆς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς της ἐστράφη μετ' ἐξαιρετικῆς αὐστηρότητος κατὰ τῶν προδοτῶν καὶ ἐπαμφοτεριζόντων Βουλγάρων καὶ εἶτα κατὰ τῶν ἀνταγωνιστῶν της. Εἶναι πολυάριθμα τὰ πρὸς τοῦτο θύματά της. Ἡ ἑτέρα, προκειμένου νὰ δημιουργήσῃ προσηλύτους, ἠξίου παρ' αὐτῶν προηγουμένως τὴν ἐκτέλεσιν ἐγκληματικῆς τινος πράξεως καὶ συγκεκριμένως καθ' Ἑλληνας ἀντιδρῶντος καὶ τότε ἐγένετο μετ' ἰδιαζούσης προθυμίας ἀποδεκτὸς ἐν τοῖς σώμασιν. Ἀμφότεραι συνετηροῦντο δι' εἰσφορῶν ἐπιτακτικῶν ἐν τε τῇ Βουλγαρίᾳ καὶ τῇ Μακεδονίᾳ. Ἡ πρώτη ἐπέβαλε βαρείας εἰσφορὰς ἐν ἀπάσῃ τῇ Βουλγαρίᾳ, ἀφοῦ ἐπέβαλε τοιαύτην καὶ εἰς τὴν ἑλληνικωτάτην κοινότητα Στενημάχου, ἡ δευ-

τέρα εἶχε καθιερώσει κυρίως τὰς γνωστὰς ἀποδείξεις εἰσπράξεως (ράσπισκες), τὰς ὁποίας ἀπέστελλεν εἴτε εἰς πρόσωπα εἴτε εἰς κοινότητα, συνοδευόμενας πάντοτε μὲ σωρείαν ἀπειλῶν ἐξοντώσεως αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του ἢ τῆς κοινότητος ὁλοκλήρου, ἐὰν δὲν ἐξετελεῖτο ἡ ἐντολή της. Ἀμφότεραι ἐπέβαλλον καὶ κατ' ἄτομον εἰσφοράς ἐν ἐκάστῳ χωρίῳ τῆς δράσεώς των. Ἡ κατ' ἄτομον εἰσφορά, πλὴν τῆς παρεχομένης χρηματικῆς ἐνισχύσεως, ἐνεῖχε καὶ τὸ μέγα πολιτικὸν κέρδος τῆς καλλιέργειας παρ' ἐκάστῳ χωρικῷ τῆς ιδέας τῆς προσωπικῆς συμμετοχῆς του εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἐθνικὸν ἔργον. Ἡ εἰσφορά ἐποίκιλλε ἀπὸ ἡμίσεος μέχρις ἐνὸς γροσίου κατ' ἄτομον καὶ καθ' ἑβδομάδα. Ἀλλ' ἡ εἰσφορά αὕτη δὲν προὔκλειε γογγυσμούς τόσους, ὅσους ἡ εἰς εἶδος ἐπιβαλλομένη, λ.χ. τὸ σῶμα τοῦ τάδε ὄπλαρχηγοῦ ἡξίου ἀπὸ ὠρισμένον χωρίον νὰ ἐτοιμάσῃ καὶ παραδώσῃ εἰς ὠρισμένην ἡμέραν ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἢ ἄλλου καταναγκαστικοῦ ἔργου τόσας περισκελίδας (τζίβρες), τόσα σαρούχια (πίντσι), τόσες κάλτσες (σκουφούνια) κ.λ.π. Ὁ κατὰ τῆς εἰσφορᾶς ταύτης γογγυσμὸς ὑπῆρξε ζωηρότατος καὶ τοῦ γογγυσοῦ τούτου κατ' ἐπανάληψιν ἐπωφελήθη ἡ ἑλληνικὴ ὀργάνωσις. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1904 ἦτοι καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ πρῶτον ἐπεδιδόμην εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην προσπάθειαν, ἐνθυμούμαι ὅτι ὁ Τσερνοπέεφ ἐκ μόνης τῆς πόλεως Στρωμνίτης κατῶρθωσεν ἐντὸς μηνὸς νὰ εἰσπράξῃ πλέον τῶν 5.000 λιρῶν Τουρκίας παρ' ὁμογενῶν καὶ Βουλγάρων, κατὰ τὴν ἐκτίμησιν σοβαρῶν ὁμογενῶν ἐκ Στρωμνίτης.

Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι ἰδιαζόντως ἄξιον προσοχῆς, εἶναι ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐστρατολογεῖτο καὶ ἐφανατίζετο ὁ προσήλυτος. Ἐν πρώτοις, ὡς προανεφέρουν, ἡξιοῦτο ἡ διάπραξις ἐγκληματικῆς τινος πράξεως, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ἴδια. Μετὰ τοῦτο τὸν παρουσίαζον ἐνώπιον τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου (πρεντσεντάτελ) ἢ τοῦ μητροπολίτου, ὅπου ὑπῆρχε τοιοῦτος, ὡς ἐν Στρωμνίτη. Ὁ μητροπολίτης διέτασσε καὶ προσεκομίζετο ἐν ὀγκωδέστατον βιβλίον μὲ πολυτελῆ ἐμφάνισιν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἀνεγράφετο ἀμέσως τὸ ὄνομά του παρὰ τοῦ ἰδίου μητροπολίτου. Κατόπιν ἐπὶ μιᾶς τραπέζης ἐτοποθετεῖτο τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου χιαστὶ ἐν περιστροφῇ καὶ μία σπάθη, ἐκαλεῖτο δὲ ὁ προσήλυτος νὰ ὁμώσῃ τὸν ὅρκον τῆς πρὸς τὴν ὀργάνωσιν πλήρους ἀφοσιώσεώς του καὶ τὸν ὁποῖον ὅρκον ἀπήγγελλεν ὁ μητροπολίτης καὶ ἐπανελάμβανεν οὗτος. Παρ' ὄλην τὴν θεατρικὴν ταύτην διατύπωσιν, ἡ βουλγαρικὴ ὀργάνωσις κατῶρθωνε νὰ φανατίξῃ τὸν προσηλυτιζόμενον, εἰς βαθμὸν ὥστε ν' ἀψηφᾷ τὸν θάνατον καὶ μετ' αὐταπαρνήσεως ἐξαιρετικῆς νὰ ἐπιδίδηται εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην δρᾶσιν. Διὰ τῶν μέσων τούτων κατῶρθωσεν ἐν τῷ διαμερίσματι Στρωμνίτης νὰ ἐκτελεσθῇ τὰς κάτωθι ἐγκληματικὰς πράξεις διὰ φανατισμοῦ τῆς ἐν Στρωμνίτη βουλγαρικῆς νεολαίας ἐντὸς ἐλαχίστου σχετικῶς χρόνου μέχρι τέλους τοῦ 1904.

Ἀπὸ τὸν ὁμογενῆ πρόκριτον Παντελῆν Λιώτην ἡξιώθη διὰ τοῦ Βουλγάρου

Τάντσε Βάντσεφ ἢ ὑπὲρ τοῦ Κομιτάτου καταβολὴ 15 λιρῶν Τουρκίας, κομί-
σαντος τὴν σχετικὴν ράσπισκαν. Ἐπειδὴ δὲν τὰς κατέβαλε, μετὰ δύο τρεῖς
ἐβδομάδας ἐπανῆλθεν οὗτος μετὰ τοῦ γυναικαδέλφου του Ἀλέξη Κότσε καὶ
ἤξιωσε ὄχι μόνον τὴν καταβολὴν τῶν 15 λιρῶν ἀλλὰ καὶ τὴν προσχώρησίν του
εἰς τὸ σχίσμα. Ὁ ὁμογενὴς Λιώτης τοὺς ἀπέπεμψεν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ υἱὸς του
Χαρίτων μεταβαίνων εἰς Βαλάντοβον δι' ὑποθέσεις του ἐφονεύθη καθ' ὁδὸν ὑπὸ
κομιτατζήδων.

Ἐγένετο ἐξ ἐνέδρας ἐπίθεσις, ἐντὸς τῆς πόλεως Στρωμνίτης, ἐναντίον
δύο ὁμογενῶν, τῶν Νικολάου Πηλαγαιοπλάστου καὶ Νικολάου Παπακων-
σταντίνου· ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἐτραυματίσθη σοβαρῶς, ὁ δὲ δεύτερος ἐφονεύθη.

Ὁ κομιτατζὴς Χρῆστος Καρατζᾶς ἐκτύπησε διὰ πελέκειος εἰς τὴν κεφαλὴν
τὸν ψάλτην τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας Γεράσιμον, ὅστις ὅμως, παρὰ τὸ σοβαρὸν
κτύπημά του, κατώρθωσε νὰ τὸν καταδιώξῃ καὶ νὰ πυροβολήσῃ τρεῖς κατ'
αὐτοῦ ἀνεπιτυχῶς. Ἡ πράξις αὕτη ἔλαβε χῶραν κάτωθι τῆς οἰκίας τοῦ καϊ-
μακάμη Στρωμνίτης, ὅπου ἐδίδετο γεῦμα πρὸς τιμὴν τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν.
Τὸν ἐκ Ζιμπόβου τῆς Στρωμνίτης πρόκριτον Ἀντώνιον Ἐμμανουὴλ ἐδολο-
φόνησαν, διότι δὲν ἔδωκε τὰς 45 λίρας εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Κομιτάτου, ὡς εἶχε
διαταχθῆ.

Ἐπίσης ἐδολοφόνησαν τὸν ἐκ Ρίτς τῆς Στρωμνίτης Οὐζζὸν Κιτάν,
ὡς καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ υἱὸν του.

Ἐν Σμολαρίῳ φονεύεται ἐν ἡμέρᾳ ὁ ἡμέτερος ὁμογενὴς Τάσος καὶ οἱ
δύο υἱοὶ του, διότι ἐφιλοξένησαν τὸν Ἑλληνα μητροπολίτην.

Κομιτατζήδες μὲ ἀλβανικὰς ἐνδυμασίας, διὰ νὰ συγκαλύψωσι τὴν προ-
έλευσίν των, φονεύουσι δύο ποιμένας καὶ δύο ἀλιεῖς ἐπιστρέφοντας ἐκ Βαλαν-
τόβου εἰς Στρώμνισαν.

Ἄλλ' ἂν πάντα ταῦτα διεδραματίζοντο ἐντὸς ἐλαχίστου σχετικῶς χρόνου
ἐν τῷ διαμερίσματι Στρωμνίτης, ὄχι ὀλιγώτερα διαπράττονται καὶ ἐν τοῖς
λοιποῖς διαμερίσμασι τοῦ βιλαετίου Θεσσαλονίκης ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χρονικοῦ
διαστήματος, ἤτοι μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1904.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τραυματίζεται ὁ ὁμογενὴς Αὐγέρης, συλλαμβάνεται δὲ ὁ
ὑπερηνθουσιώδης πατριώτης Βασίλειος Ζωγράφος ἐκ Στρωμνίτης, ὡς δῆθεν
πυροβολήσας κατὰ τοῦ ἐν Στρωμνίτῃ Βουλγάρου μητροπολίτου Γερασίμου.

Φονεύεται παρ' ἀγνώστων ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ Βούλγαρος ἀρχιερατικὸς ἐπί-
τροπος Παπασταμάτης, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς Μῆτρε ἐμφανίζεται ὡς ἀρχηγὸς συμ-
μορίας εἰς τὸ διαμέρισμα Μάλες.

Μεταξὺ Γκιουβέζνης καὶ Λιγκοβάνης δολοφονεῖται ὁ ἡμέτερος ἐκ Λιγ-
κοβάνης Δημήτριος Τράκας.

Τὴν 16ην Αὐγούστου τοῦ 1904 ἢ ὑπὸ τὸν Ἀποστόλ Πετκῶφ βοϊβόδαν βουλ-
γαρικὴ συμμορία, εἰσβαλοῦσα νύκτωρ ἐντὸς τοῦ χωρίου Γραδεμπορίου, ἀφοῦ

έκαυσε τὸν σταῦλον τοῦ ἡμετέρου Κ. Γιόφκα καὶ κατεδίωξε τὸν υἱὸν του, διαφυγόντα εὐτυχῶς, κατέλαβε τὴν οἰκίαν τοῦ ἡμετέρου προκρίτου Τράϊκου Στεργίου, διακρινομένου διὰ τὴν παρρησίαν τῶν ἐθνικῶν φρονημάτων, ὅπου παρέμειναν περὶ τὴν ὥραν καὶ ἀφοῦ ἔκαυσαν τὸν σταῦλον καὶ μίαν γειτονικὴν οἰκίαν, συνέλαβον αὐτόν, τὴν σύζυγόν του Βελήκω καὶ τοὺς δύο υἱούς του Στέργιον καὶ Τάσον. Τὴν ἐπομένην μεταβάσαι αἱ ἀρχαὶ εὔρον τὰ πτώματα τοῦ Τράϊκου καὶ τοῦ μεγαλύτερου τοῦ υἱοῦ Στεργίου, μὲ ἀποκεκομμένα τὰ αὐτιά καὶ τὰ χέρια καὶ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς ἐξωρυγμένους. Τὸ πτώμα τοῦ ἑτέρου υἱοῦ Τάσου ἐντὸς τοῦ καέντος σταύλου καὶ τὴν γραῖαν Βελήκω τραυματισμένην δι' ἑπτὰ βαθέων πληγμάτων διὰ ξιφολόγχης, ἦν μετέφερον εἰς τὸ νοσοκομεῖον Θεσσαλονίκης, ὅπου ἀπέθανε μετὰ δύο ἡμέρας, γενομένης κηδείας μεγαλοπρεποῦς πρὸς ἐθνικὴν διαμαρτυρίαν. Τῆς Βελήκως ἐλήφθη φωτογραφία μὲ τὰ ἑπτὰ διὰ ξιφολόγχης πλήγματα.

Τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τῆς Παναγίας (14-8-1904) σχισματικοὶ τῆς Λιγκοβάνης ἐπεχείρησαν νὰ καταλάβωσι τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν, ἡμέτεροι ἀντέστησαν, τῇ παρεμβάσει δὲ τῶν στρατιωτῶν ὁ κίνδυνος ἀπεσοβήθη. Ἡ αὐθαίρετος αὕτη κατάληψις ἐκκλησιῶν ἐμφανίζεται καὶ ἐν Τοψίν, ὅπου ὁ ἐκ Μπουγαριόβου Βούλγαρος ἱερεὺς, μεθ' ἑνὸς ἐκ Θεσσαλονίκης ψάλτου Στογιάν Γραμματικῶφ, μετέβη καὶ ἱερούργησεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν Τοψίν. Ὁ διδάσκαλος διαμαρτυρηθεὶς πρὸς τὸν μουδὴρην κατώρθωσε νὰ τοὺς ἀποπέμψῃ καὶ νὰ παραλάβῃ τὰς κλεῖδας τῆς ἐκκλησίας.

Τὴν 25ην Αὐγούστου Βούλγαροι κομιτατζήδες μεταβάντες εἰς Ράμελ ἐφόνευσαν τὸν ἡμέτερον Ἰωάννην Στάμον μετὰ τοῦ υἱοῦ του. Ἀμφότεροι ἦσαν οἰκογενειάρχαι.

Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1904 τρεῖς συμμορῖται τοῦ Βουλγάρου ὄπλαρχηγοῦ Ἀποστόλ Πετκῶφ μετέβησαν εἰς Τοψίν καὶ ἐκτύπησαν τὴν θύραν τοῦ ἰσχυροῦ εἰς φυσικὴν δύναμιν καὶ ζωηροῦ χωρικοῦ Ἑλληνοσ Μπουζίν καὶ μόλις ἤνοιξε τὴν θύραν τὸν ἤρπασαν καὶ τοῦ ἔδεσαν τὰς χεῖρας, τὸν διέταξαν δὲ νὰ πέσῃ χαμαί, ἀποβλέποντες εἰς τὸ νὰ τὸν σύρωσι καὶ τὸν μεταφέρωσι μέχρι τοῦ ἀρχηγοῦ των Ἀποστόλη, ἀναμένοντος ἐξωθι τοῦ χωρίου. Τότε ὁ Μπουζίν τοὺς εἶπεν ὅτι μποροῦν νὰ τὸν δολοφονήσουν καὶ ὄρθιον, ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν μάλιστα τὸν ἐπλήγωσε διὰ μαχαίρας εἰς τὸν ὦμον. Αὐτοὶ ἐπέμενον, ἀλλ' ἡ ρώμη τοῦ Μπουζίν, παλαίοντος διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν του, κατώρθωσε ν' ἀνατρέψῃ ἀμφοτέρους καὶ ἐνῶ ἐδέχετο τοὺς τραυματισμούς των διὰ μαχαίρας κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ τῆς θύρας, νὰ ἀνατρέψῃ καὶ τὸν ἐν τῇ θύρᾳ φυλάσσοντα καὶ νὰ φθάσῃ εἰς ἀσφαλὲς μέρος. Ἀλλὰ μόλις ἐξησφαλίσθη, λόγῳ τῆς ἐκ τοῦ ρέοντος αἵματος ἐξαντλήσεώς του, κατέπεσε λιπόθυμος. Οἱ Βούλγαροι τοῦ χωρίου ἐκλαβόντες τοῦτον ὡς νεκρὸν τὸν ἐγκατέλιπον. Εὐτυχῶς διεσώθη, νοσηλευθεὶς εἰς τὸ νοσοκομεῖον Θεσσαλονίκης. Οἱ συμμορῖται μετὰ τὴν διαφυγὴν του ἐ-

πέστρεψαν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐφόνευσαν τὴν σύζυγόν του. Ὁ εἰρημένος μετὰ τὴν θεραπείαν του ἐγκατεστάθη ἐν Χαλάστρα, ὅπου νυμφευθεὶς ἐκ νέου παρέμεινε μέχρι πρό τινος, ὅτε ἀπέθανεν ἐκεῖ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Μπουζὶν Γραικός.

Ἡ ρωϊσμὸς ὁμογενοῦς Γεωργίου Χαρίση. Συμμορία βουλγαρικὴ ἐπετέθη κατὰ τοῦ τσιφλικίου τοῦ ὁμογενοῦς Γεωργίου Χαρίση εἰς Κιλιντὶρ (Καλίνδρια), ἀπέτυχε δὲ χάρις εἰς τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐτοιμότητα τοῦ ἰδιοκτήτου. Μόλις ἀντελήφθη ὅτι συμμορία εἰσῆλθεν ἐν τῷ χωρίῳ, διέταξε καὶ ἔσβησαν τὰ φῶτα, ὥπλισε δὲ ἀμέσως τοὺς τέσσαρας ὑπηρέτας του καὶ οὕτω ἐκράτησεν εἰς ἀπόστασιν τὴν συμμορίαν. Ἡ ἐν Κιλιντὶρ στρατιωτικὴ δύναμις ἐξ 27 ἀνδρῶν οὐδόλως ἐπενέβη παρ' ὅλους τοὺς ἀνταλλασσομένους πυροβολισμούς. Οἱ Τοῦρκοι ἠδύναντο νὰ τοῦ διαθέσωσι καὶ 60 ἄνδρας ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως ὅπως διατρέφονται παρ' αὐτοῦ. Παρ' ὄλην ὅμως τὴν ἀποχὴν τοῦ ἀποσπάσματος, κατάρθωσε μὲ τοὺς τέσσαρας ὑπηρέτας του καὶ ἰδίᾳ μὲ τὸ ψυχικὸν θάρρος, τὸ ὅποιον ἐνέπνευσε πρὸς αὐτοὺς ὁ τολμηρὸς καὶ ἐνθουσιώδης ὁμογενὴς Χαρίσης, νὰ ματαιώσῃ τὴν κακοῦργον προσπάθειαν τῶν κομιτατζήδων.

Τὴν 29ην Δεκεμβρίου 1903 ἐδολοφονήθη μεταξὺ Κρίβας-Γουμέντζης ὁ Ἀθανάσιος Πίπτσε καὶ ὁ υἱὸς του Χρῆστος ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ Ἀποστόλ Πετκῶφ, ἐπυροπολήθη δὲ ἡ οἰκία τοῦ προκρίτου Οἰκονόμου. Ἡ αὐτὴ συμμορία μεταγενεστέρως καὶ εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον ἐδολοφόνησε τοὺς Ἀθανάσιον Ἀλήρ, τὸν υἱὸν του Δημήτριον καὶ τὸν ἀνεψιὸν του Ἀθανάσιον ἐκ Ρυζιῶν (Ὁρυζάρτσι).

Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1904 συμμορία βουλγαρικὴ ἐξ ἑπτὰ εὐρέθη ἐν Γουμέντζη, καταδοθεῖσα δὲ περιεκυκλώθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ· ἀμυνομένη ἐπλήγωσε δύο στρατιώτας καὶ ἓνα ἀστυνομικόν. Οἱ Τοῦρκοι κατάρθωσαν τότε νὰ συλλάβωσιν ἓνα ἐξ αὐτῶν, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐπληροφόρηθησαν ὅτι εἰς τὰς γειτονικὰς οἰκίας κρύπτονται ἕτεροι τριάκοντα. Τότε ἔθεσαν πῦρ καὶ ἔκαυσαν 29 οἰκήματα, ὧν 10 ἑλληνικά.

Ἡ ὑπὸ τὸν Χρῆστον Μπάμπιανλην συμμορία ἐξεδίωξε τὸν ἡμέτερον διδάσκαλον ἐκ Κοσινόβου (Πολύπετρον).

Τὴν 26ην Ἰουλίου συμμορία ἐξ ἀτόμων εἰσελθοῦσα εἰς Πέτροβον ἀπήγαγε τὸν ἱερέα Παπαμπουζῖνον μεθ' ἑνὸς ἄλλου καὶ τοὺς ἀφῆκαν ἐλευθέρους ἀφοῦ τοὺς ἀφῆρσαν 5 λίρας, ἠξίωσαν δὲ νὰ τοὺς δώσωσιν ἐτέρας 15. Μετὰ πέντε μῆνας ἐφονεύθη παρὰ κομιτατζήδων, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ἐπίσης ἀπεπέμφθησαν οἱ Ἑλληνες διδάσκαλοι Ραδομίρ καὶ Γοργώπης, καθὼς καὶ τῶν χωρίων Ζορμπᾶ, Τσοχαλᾶρ καὶ Σαρίτσης, ἐδήλωσαν δὲ εἰς τοὺς χωρικοὺς ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ λειτουργήσωσι τὰ σχολεῖα των ὑπὸ τὸν ὄρον οἱ διδάσκαλοι νὰ εἶναι τῆς ἐκλογῆς των.

Ὁ καπετὰν Ἀποστόλης μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς εἰς Γουμέντζαν εἰσβολῆς του, παρεσκευάζε δευτέραν, ἀποτυχοῦσαν ἐπίσης, ὅποτε ἐστράφη κατὰ

τοῦ Κοσινόβου καὶ ἀφοῦ ἐκακοποίησε τὸν ἱερέα τοῦ χωρίου Πέτρον καὶ τὸν ὁμογενῆ Γκρίζνταν διέταξε τοὺς κατοίκους νὰ ὑποβάλωσιν ἀναφοράν περὶ τῆς προσχωρήσεώς των εἰς τὸ σχίσμα. Ὁ καπετὰν Ἀποστόλης ἐκήρυξε τὸν οἰκονομικὸν πόλεμον ἀπαγορεύσας τὴν ἀγορὰν ἐξ ἑλληνικῶν μαγαζιῶν τῶν χωρικῶν τῆς περιοχῆς του, ὡς καὶ τὸ νὰ στέλλωσι τὰ παιδιὰ των εἰς ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐξεδίωξε δὲ τοὺς διδασκάλους Πετρόβου καὶ Σεχόβου, λόγῳ δὲ τῆς ἀνεπαρκοῦς στρατιωτικῆς δυνάμεως κατέστη κυριολεκτικῶς κύριος τῆς ὑπαίθρου.

Τὴν 4ην Ὀκτωβρίου ἡ Μαρία σύζυγος Γεωργίου Πούλκιν μετὰ τοῦ υἱοῦ της Κωνσταντίνου, ἡλικίας 9 ἐτῶν, ἐδέχθησαν ἐπίθεσιν τοῦ κομιτατζῆ Σουλτάν-τση ἐνῶ ἐξήρχοντο τοῦ κήπου των ἀπέχοντος μόλις πέντε λεπτά τῆς Γουμέντζης καὶ τὴν μὲν σύζυγον ἐφόνησε διὰ μαχαίρας τὸν δὲ υἱὸν ἐτραυμάτισεν. Ἡ θανοῦσα ἤτο ἡ μόνη μάρτυς ἧτις κατέθεσε τὰ κατὰ τὴν ἀπόπειραν κατὰ τοῦ ἱατροῦ Σακελλαρίου ὑπὸ κομιτατζήδων. Ἀμφότεροι, ὁ τε σύζυγος καὶ ἡ δολοφονηθεῖσα Μαρία, εἶχον καταδικασθῆ εἰς θάνατον παρὰ τοῦ Κομιτάτου, εἰδοποιήθησαν δὲ ὅτι θὰ ἐχαρίζετο ἡ ποινὴ των ἂν ὁ Πούλκιν ἐδέχετο νὰ δολοφονήσῃ τὸν ἱατρὸν Σακελλαρίου. Ὁ ἱατρὸς Σακελλαρίου κατήγετο ἀπὸ τὰ Βίλλια τῆς Μεγαρίδος καὶ ἀνῆκεν εἰς γνωστοτάτην πολιτευομένην οἰκογένειαν, ἐγκατεστάθη δὲ ἐν Γουμέντζῃ ἀπὸ * καθ' ὑπόδειξιν τοῦ ἄλλοτε πρωθυπουργοῦ ἀειμνήστου Στεφάνου Δραγούμη, πολιτευθέντος ἐν Μεγαρίδι, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐθνικῆς ιδέας ἐν τῷ ἐπικαίρῳ τούτῳ σημείῳ. Ἡ δρᾶσις του ὑπῆρξεν ἐξόχως ἐθνωφελῆς καὶ διὰ τοῦτο εἶχε καταστῆ ὁ στόχος τῶν κομιτατζήδων.

Ὁ καπετὰν Ἀποστόλης μὴ δυνάμενος νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τῆς Γουμέντζης διότι ὑπῆρχε στρατός, ἐπέδιωξε τὴν διὰ τῶν ὁπαδῶν του ἐκτέλεσιν δολοφονιῶν καθ' ἡμετέρων.

Οὐνίτης ἱερεὺς μεταβάς, ὅπως βοηθήσῃ δῆθεν τὰ θύματα τῆς θηριωδίας τοῦ ὄπλαρχηγοῦ Ἀποστόλη, ἐπέδιωξεν ἐν Γουμέντζῃ νὰ ιδρύσῃ καθολικὸν πύρην ἀλλ' ἀπέτυχεν.

Τὴν 26ην Ὀκτωβρίου ἀπεστάλη πρὸς τοὺς προκρίτους Γουμέντζης ἡ κάτωθι ἐπιστολὴ: «Κύριοι, σᾶς γράφω διὰ τελευταίαν φοράν. Μόλις λάβητε τὴν παροῦσαν μου νὰ μεταβῆτε εἰς Γιαντισὰ καὶ νὰ ὑποβάλητε εἰς τὰς ἀρχὰς ἀναφοράν διὰ τῆς ὁποίας νὰ δηλώσητε ὅτι εἴσθε Βούλγαροι. Ἐὰν δὲν τὸ κάμετε θὰ ἐμποδίσω ὅλας σας τὰς ἐμπορικὰς πράξεις καὶ εἰς τὸ τέλος θὰ σᾶς σκοτώσω. Πλὴν τῆς ἀναφορᾶς αὐτῆς ὀφείλετε νὰ διώξετε ἐκ Γουμέντζης τὸν ἱατρὸν Ἀγγελάκην (Σακελλαρίου). Ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ με ἀναγκάσητε νὰ ἐκτελέσω τὰς ἀπειλάς μου. Ἀποστὸλ Πεκῶφ, βοϊβόδας».

* Ἐλλείπει ἡ χρονολογία εἰς τὸ χειρόγραφον.

Κομιτατζήδες πληροφορηθέντες ὅτι μετέβαιναν εἰς Γουμέντζαν ὁ Ἕλληνας διδάσκαλος Ἰωάννης Πίτσουλας ἐνήδρευσε καὶ τὸν ἐφόνευσεν. Ὁ εἰρημένος συνωδεύετο μόνον ὑπὸ τοῦ ἀγωγέως του. Εὐρέθη μετὰ τινος ἡμέρας στημένος ἐπὶ δένδρου μὲ μίαν ἐπιστολὴν ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν μουδέρην Γιαντισῶν καὶ φέρουσαν τὴν σφραγίδα τοῦ Ἀποστόλη.

Τὴν 11ην Δεκεμβρίου βουλγαρικὴ συμμορία εἰσελθοῦσα εἰς τὸ χωρίον Πέτροβον φονεῖ τὸν γέροντα ἱερέα τοῦ χωρίου Παπαμπουζῖνον καὶ τοὺς τρεῖς συγχωρίους του Χ. Καραστογιάννην, Α. Καραστογιάννην καὶ Λάζαρον Ἀλήρ. Τὴν ἐπομένην κατέφθασε σῶμα ἐλληνικὸν ὅπερ συνελήφθη δυστυχῶς, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω, διότι ἐπεβράδυνε τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησίν του ἀπορροφηθὲν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀντιποίνων λόγῳ τῶν φόνων τῆς προηγουμένης καὶ περιεκυκλώθη παρὰ τοῦ στρατοῦ.

Ὁ Ἀποστόλης ἀπηγόρευσε τὴν λειτουργίαν τοῦ σχολείου Πέλλης (Ἀπόστολοι).

Ἡ ὑπὸ τὸν καπετὰν Ἀποστόλην βουλγαρικὴ συμμορία εἶχε στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν· εἷς ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἦτο εἷς Κῶτσοσ ἐξ Ἀσβεστοχωρίου, πρῶην Ἕλληνας διδάσκαλος, εἶτα Βούγαρος διδάσκαλος καὶ τέλος ἀξιωματικὸς τῆς συμμορίας Ἀποστόλης.

Ὁ ἐκ Νεγκόρτσης τῆς Γευγελῆς ὁμογενὴς Πέτρος Χαριζάνης ἐδολοφονήθη διὰ πελέκεως παρὰ τοῦ κομιτατζῆ Τάνου Μαλάσση. Ἡ κηδεῖα του ἐγένετο ἐν Γευγελῇ μεγαλοπρεπῆς. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου συνεπέα προδοσίας Βουλγάρου πρὸς Ρῶσον συνταγματάρχην Γευγελῆς τουρκικὸς στρατὸς περιεκύκλωσεν οἰκίαν ἐν Βογδάντζη, ὅπου ἐκρύπτετο ἡμέτερον σῶμα ἐξ ἑπτὰ καὶ συνέλαβε τούτους οὓς μετέφερον εἰς Γευγελήν. Τὸ σῶμα οὐδένα εἶχε διαπράξει φόνον καὶ ἐκρίθη μετὰ μεγάλης ἐπιεικείας παρὰ τῶν ἀρχῶν.

Συμμορία βουλγαρικὴ ἀπήγαγε τὸν ἔγκριτον ὁμογενῆ ἐκ Γκιρτσίστης Γρηγόριον, γνωστὸν διὰ τὸ θάρρος του. Οὗτος εἶχε προηγουμένως ἀπειληθῆ παρὰ τοῦ Κομιτάτου ὅτι θὰ ἐφονεῦτο ἂν δὲν προσεχώρει εἰς τὸ σχίσμα.

Ἐπίσης ἐν Γκιρτσίστῃ ἐδολοφονήθη ὁ ἡμέτερος Δ. Σαμολαδάς καὶ ἐν Στογιακόβῳ ὁ πρόκριτος Θάνας Νικολάου, γαμβρὸς τοῦ ἡμετέρου ὀπλαρχηγοῦ Μιχαὴλ Σιωνίδου ἐκ Βογδάντζης.

Οἱ κάτοικοι Σεχόβου ἀπειληθέντες ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετέβησαν εἰς Γευγελήν καὶ ἐπέδωκαν ἀναφορὰν περὶ προσχωρήσεώς των εἰς τὸ σχίσμα. Τὴν ἀναφορὰν ταύτην ἔσχισεν ὁ καίμακάμης δηλώσας αὐτοῖς ὅτι τοιαύτην ἐντολὴν ἔχει, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ τοιαῦται ἀναφοραὶ εἶναι ἀπόρροια βίας.

Ἐξῶθι τοῦ χωρίου Τεχόβου ἐδολοφονήθησαν παρὰ βουλγαρικῆς συμμορίας οἱ ἐξάδελφοι Πέτρος Τρύφων καὶ Μίνως Τρύφων, ὁ μὲν ἡλικίας 12 ἐτῶν, ὁ δὲ ἡλικίας 18.

Κατόπιν τῆς ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐκδιώξεως τῶν Ἑλλήνων

διδασκάλων ἐκ τῶν χωρίων, τοῦ κηρυχθέντος οἰκονομικοῦ πολέμου κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων καὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἀποστολῆς τῶν παιδιῶν των εἰς ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐν Γιαντισοῖς ἤνοιξαν τρία νέα νηπιαγωγεῖα βουλγαρικά, δεδομένου ὅτι τότε ἦτο κύριος τῆς περὶ τὰ Γιαντισὰ ὑπαίθρου χώρας ὁ Βούλγαρος ὄπλαρχηγὸς Ἀποστόλης.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1904 ἐγένετο ἀπόπειρα δολοφονίας κατὰ τοῦ ἐκ Βοδενῶν ἐμπορίου Κωνσταντίνου Παναγιώτου. Ματὰ τινὰς ἡμέρας Βούλγαροι ἐδολοφόνησαν εἰς Βλάντοβον τὸν Πέτρον Βάρκαν, υἱὸν τοῦ προκρίτου Δημητρίου Βάρκα. Ὁ δολοφονηθεὶς ἔφερε 35 πληγὰς, τὰ ὧτα καὶ τὰ δάκτυλα τῶν χειρῶν ἀποκεκομμένα καὶ τοῦτο διότι ὁ πατήρ του εἶχε προσφέρει τὴν οἰκίαν του, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἑλληνικὸν σχολεῖον θηλέων. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου ἐδολοφονήθη ὁ ἐκ Μεσημερίου πρόκριτος Γκαβράνας, ἐγένετο δὲ νέα ἀπόπειρα κατὰ τοῦ ἐκ Βοδενῶν ὁμογενοῦς ἐμπορίου Κων. Παναγιώτου.

Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1904 παρὰ τὸ Τέχοβον τῇ καταδόσει τῶν χωρικῶν συνεπλάκη ἀπόσπασμα τουρκικὸν μετὰ βουλγαρικῆς συμμορίας, καθ' ἣν ἐφρονεύθησαν δύο συμμορίται, ἐτραυματίσθη δὲ ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν καὶ ἡ χωρικὴ Ζήσα.

Ἡ ὑπὸ τὸν Γιοβὰν Καρασσουλην συμμορία ἀπήγαγε τὸν ἐνοικιαστὴν τοῦ φόρου δεκάτης Πέτσον.

Περὶ τοὺς 10 χωρικοί, ὧν τρεῖς γυναῖκες, μεταβαίνοντες ἐξ Ὀσλιανης εἰς τὸ χωρίον Τσελτίκιοι τοῦ καζᾶ Βοδενῶν προσεβλήθησαν ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας καὶ ἐκ τούτων ἐφρονεύθησαν οἱ ἡμέτεροι Γιοβάνης Χρῆστος καὶ Πόποβας.

Εἰς τὸ χωρίον Ποδὸς τῶν Βοδενῶν τὸν ὁμογενῆ Χρῆστον Τάσον ἐκλείσαν ἐντὸς τοῦ σταύλου καὶ εἶτα ἔθεσαν πῦρ ὅπου ἀπηνθρακώθη.

Τὴν 14ην Ὀκτωβρίου ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ Βουλγάρων πλησίον τοῦ χωρίου των Βλαντόβου οἱ ὀρθόδοξοι Κωνσταντῖνος Γῆλε μετὰ τοῦ υἱοῦ του Γεωργίου, ὡς καὶ ὁ Προκόπιος Δώτσιος. Ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν συζύγων καὶ λοιπῶν χωρικῶν ὁ Ρῶσος ἀξιωματικὸς ἔλεγεν ὅτι ἂν ἦσαν σχισματικοὶ δὲν θὰ ἐφρονεύοντο.

Ἡ ὑπὸ τὸν Ράντεφ συμμορία ἀπήγαγεν ἐκ τοῦ χωρίου Μπάνιτσα (Σερρῶν) τέσσαρας χωρικοὺς οὓς κατέσφαξεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐσωτερικῆς Ὀργανώσεως εἰς τὸ διαμέρισμα ἐκεῖνο Γ. Ντέτσεφ, διότι θεώρησε τούτους ὡς αἰτίους τοῦ γενομένου φόνου. Ἀφῆκε σημεῖωμα ἐπὶ τῶν πτωμάτων των δι' οὗ ἐδικαιολόγει οὗτος τοὺς φόνους τούτους.

Εἰς τὸ διαμέρισμα Πιρὶν ἀναφαίνεται ὁ διάσημος Σαντάνσκη, ὅστις κηρύσσει τὸν οἰκονομικὸν πόλεμον κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ καταστήματος καὶ ἰδίᾳ κατὰ τῶν ἐμπόρων Μελενίκου, ζητεῖ δὲ βαρείας προσφοράς ἀπὸ αὐτούς, καίτοι ἀναγνωρίζει ὅτι πολλοὶ τούτων εἶναι ἀπόγονοι Βυζαντινῶν. Φονεύει τὸν πρό-

κριτον Γάσον καὶ ἀπάγει ἐκ τοῦ χωρίου Λίμποβκα τὸν Ἀθανάσιον Μέντσον, τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν ἀδελφόν του, οὓς κατέσφαξεν. Ἀπαγορεύει τὴν εἰς τὰ πολιτικά προσφυγὴν δι' οἰανδήποτε διαφορὰν καὶ ἀξιοῖ ὅπως τὰς διαφορὰς τῶν λύει οὗτος διὰ τοῦ σώματός του.

Εἰς Φράστανην τῶν Σερρών ἐφόνευσαν τὸν Παπαηλίαν, τοῦ ἀπέκοψαν δὲ τὸ αὐτὶ διὰ νὰ τὸ ἀποστείλουν εἰς Σόφριαν πρὸς βεβαίωσιν τοῦ γενομένου φόνου.

Εἰς τὰ βορειότερα διαμερίσματα τῶν Σερρών αἱ δολοφονίαι εἶναι συχνότεραι, ἀλλ' ἀπεκρύπτοντο δι' ἀπειλῶν τοῦ Κομιτάτου. Οὕτω ὁ ἐκ Ντεμίρ Ἰσάρ Βασίλειος Γούναρης, ὑπάλληλος τῆς * ἐγνώσθη ὅτι περιέπεσεν εἰς χεῖρας κομιτατζήδων, ἐδεσμεύθη καὶ ἐρρίφθη ἐντὸς καιούσης καμίνου.

Συμμορία βουλγαρικὴ εἰσελθοῦσα εἰς τὸ χωρίον Καπάτοβο ἐφόνευσεν τὸν Μιχαήλ * * ἔτραυμάτισε δὲ τοὺς Γ. Κότσε καὶ Ἀθαν. Μῆτσε. Οἱ δράσται διέφυγον.

Ἀπεπέμφθησαν οἱ διδάσκαλοι Σεχόβου, Ματσικόβου, Ἀματόβου, ἐδηλώθη δὲ πρὸς αὐτοὺς ὅτι θὰ ἐδέχοντο νὰ λειτουργήσωσι τὰ σχολεῖα τῶν ἂν οἱ διδάσκαλοι ἦσαν τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Κομιτάτου. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἀπέπεμψαν καὶ τοὺς διδασκάλους τῶν χωρίων Κοσινόβου, Ραντομίρ, Γοργώπης, Ζορμπᾶ, Τσοχαλάρ καὶ Σαρίτσης.

Ἡ βουλγαρικὴ ὀργάνωσις ἵνα κερδίσῃ πολιτικῶς ἀπέναντι τῶν ξένων καὶ ἀπέναντι τοῦ ἰθαγενοῦς στοιχείου, πιεζομένου ἀφορήτως ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανοῦ μπέη, κατόχου τῶν εὐφορωτέρων ἐκτάσεων τῆς Μακεδονίας, εἶχεν ἀναπετάσει τὴν ἐπαναστατικὴν τῆς σημαίαν ὄχι μόνον κατὰ τῶν ἀνταγωνιστῶν τῆς Ἑλλήνων καὶ Σέρβων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν τσιφλικιούχων καὶ κατὰ τῆς ἐν γένει τουρκικῆς διοικήσεως. Ἡ ἑλληνικὴ ὀργάνωσις, καίτοι διεκήρυσσεν ὡς ἀντικειμενικὸν τῆς σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας, ἠγωνίζετο κυρίως πρὸς ἀποτροπὴν τῆς βουλγαρικῆς τρομοκρατίας, ἀποφεύγουσα τὰς κατ' Ὀθωμανῶν ἐκτελέσεις. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸ νὰ μᾶς διαβάλωσιν, ὡς συνεργαζομένους μετὰ τοῦ κατακτητοῦ, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε τοιαύτη συνεννόησις. Χαρακτηριστικὸν τῆς τοιαύτης συκοφαντικῆς βουλγαρικῆς διαβολῆς εἶναι τὸ ὅτι εἰς τὰ ἑλληνόφωνα ἰδίως διαμερίσματα ἤτο ἀπιστεύτως ἀμείλικτος ἐν τῇ διοικήσει του ὁ κατακτητὴς κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐν τοῖς βορειότεροις διαμερίσμασι τῆς ἐπιμάχου ζώνης, ὅπου ὁ ἀνταγωνιστὴς ἤτο ὀξύτερος, ἐνεφανίζετο δὲ ὡς κοινὸς ἐχθρὸς ἡ βουλγαρικὴ δρᾶσις, ἡ τουρκικὴ καταδίωξις ἐστρέφετο μετὰ

* Ἀσυμπλήρωτος ὁ τίτλος εἰς τὸ χειρόγραφον.

* * Δὲν ἀναγράφεται τὸ ἐπάνωμον εἰς τὸ χειρόγραφον.

μεγαλύτερας λύσεως κατά τῶν Βουλγάρων, χωρίς ὅμως νὰ χαλαρώνη οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον καὶ τὰ καθ' ἡμῶν μέτρα.

Εἰς βεβαίωσιν τῶν ἀνωτέρω ἀναγκάζομαι νὰ παραθέσω μερικὰς ἐγκληματικὰς πράξεις βουλγαρικῶν συμμοριῶν κατ' Ὀθωμανῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν συγκοινωνιῶν, ἵνα καταδείξωσι τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς τουρκικῆς διοικήσεως πρὸς ἐξασφάλισιν μιᾶς τάξεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μακεδονίας.

Ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Γευγελῆς-Θεσσαλονίκης καὶ ἐπὶ τοῦ χειμάρρου Μαγιαδὰγ ἐξερράγη βόμβρα καθ' ἣν στιγμὴν διήρχετο ὁ σιδηροδρομικὸς συρμὸς ἐφ' οὗ ἐπέβαιναν ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς Γευγελῆς Ἐτέμ πασσᾶς. Ἐκ τῆς ἐκρήξεως ταύτης ἐφονεύθη ὁ Ἕλλην ὁδηγὸς τῆς ἀμαξοστοιχίας Ἀλέξανδρος Παπαχρήστου, οὐτινος ἡ κηδεία ἐγένετο μεγαλοπρεπῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἐτέρα διὰ δυναμίτιδος ἀπόπειρα πρὸς ἀνατίναξιν τῆς διερχομένης ἀμαξοστοιχίας ἐγένετο βορείως τοῦ Δεδέαγατς εἰς τὸ 395ον χιλ. Ἐτέρα ἐπίσης ἐπὶ τῆς γραμμῆς Σκοπίων-Θεσσαλονίκης εἰς τὸ 48ον χιλιόμετρον. Εὐτυχῶς ὁ φύλαξ, ἀντιληφθεὶς τοῦτο, ἐσταμάτησεν ἐγκαίρως τὴν ἀμαξοστοιχίαν καὶ ἀπεσοβήθη ὁ κίνδυνος. Οἱ παρακολουθοῦντες ὅμως μακρόθεν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας των κοιμητατζῆδες ἐπυροβόλησαν κατὰ τοῦ ἐπιθεωροῦντος τὴν γραμμὴν φύλακος, συνοδευομένου καὶ παρ' ἐνὸς στρατιώτου καὶ ἐτραυματίσαν ἀμφοτέρους. Διὰ τοῦ τραίνου τούτου κατὰ σύμπτωσιν ἐταξίδευσεν ὁ παρὰ τῷ πολιτικῷ πράκτορι τῆς Αὐστρίας ὑπηρετῶν προξενικὸς ὑπάλληλος Raparort. Ὡς δράστης κατὰ τῆς ἀποπείρας ταύτης ἐθεωρήθη ὁ Βούλγαρος Βασίλειος Χριστομάνωφ, ὅστις καὶ ἀπηγγονίσθη.

Συμμορία βουλγαρικὴ ὑπὸ τὸν Ἀποστόλ Πετκῶφ ἔσφαξε πλησίον τοῦ χωρίου Μαντάλ τέσσαρας Ὀθωμανοὺς, ἐζήτησε δὲ παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν κατοίκων τοῦ Μαγιαδὰγ 600 λίρας ὑπὲρ τοῦ Κομιτάτου καὶ τοῦτο διὰ νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοίαν τῶν χωρικῶν.

Συμμορία βουλγαρικὴ μεταβᾶσα εἰς τὸ χωρίον Ρίζοβον μεταξὺ Ναούσης-Βοδενῶν ἀνετίναξε διὰ βόμβας τὸ τουρκικὸν κονάκιον, εἶτα διηθύνθη εἰς Ὀρμὰν Τσιφλίκ, ὅπου ἀνεζήτησε τὸν Ὀθωμανὸν ἰδιοκτῆτην διὰ λεπτομεροῦς ἐρεύνης εἰς ὅλα τὰ σπίτια καὶ ἀφοῦ δὲν τὸν ἀνεῦρεν, ἐνέπρησε τὴν μεγάλην οἰκίαν του. Λέγεται ὅτι ἦτο ἡ ὑπὸ τὸν Λούκαν συμμορία.

Βούλγαροι ἀπήγαγον σημαίνοντα Τοῦρκον καὶ ἐπυροβόλησαν τὸ ὀθωμανικὸν χωρίον Τριβῶδι τοῦ διαμερίσματος Στρωμνίτης, ἀνῆκον εἰς σημαίνοντα Ὀθωμανὸν καὶ τοῦτο διότι ἐξεδίωξε τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὸ τσιφλικιὸν του ὡς εὕρισκομένους εἰς σχέσεις μετὰ τῶν κοιμητατζῆδων.

Πληροφορία ἐκ Γευγελῆς ὅτι Βούλγαροι ἐφόνευσαν δύο Τοῦρκους ἐκ Νεγκόρτης.

Βούλγαροι ἀπήγαγον ἐκ τῶν περιχώρων Στρωμνίτης ποίμνιον ἀνῆκον εἰς Ὀθωμανὸν καὶ ἐφόνευσαν τοὺς δύο Ἀλβανοὺς φύλακὰς των. Μεταξὺ Δοί-

ράνης και Στρωμνίτισης συμπλοκή έλαβε χώραν μεταξύ 'Αλβανῶν ποιμένων και κομιτατζήδων καθ' ἣν έφονεύθη εἰς 'Αλβανός και δύο κομιτατζήδες.

Κατόπιν νεωτέρας εκ Σύφιας εντολῆς ενετάθησαν αἱ κατ' 'Οθωμανῶν ενέργειαι, εκάησαν τσιφλίκια εἰς 'Αβρέτ 'Ισάρ και Γουμέντζαν, οἱ δὲ 'Οθωμανοὶ ιδιοκτῆται εἰδοποιήθησαν νά πληρώνωσι φόρον αναλόγως τῆς εκτάσεως τοῦ τσιφλικίου των.

Κομιτατζήδες μετὰ χωρικῶν εκ τοῦ χωρίου Μαρεκοστίνοβο τοῦ καζᾶ Μελενίκου απειπειράθησαν νά δολοφονήσωσι τὸν εκ Μελενίκου 'Αλῆ μπέην επιστρέφοντα εκ Πετριτσιου, ἀλλ' εύρεθέντες πρὸ γενναίας αντιστάσεως ετράπησαν εἰς φυγῆν αφήσαντες ένα νεκρόν.

ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΟΙ

Εἰς τὸ μακεδονικὸν συνονθύλευμα, τὸ δημιουργηθὲν παρὰ τῶν ὀργιαζουσῶν ἔθνικῶν προπαγανδῶν, προστίθενται και οἱ βλαχοφῶνοι τῆς Μακεδονίας, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κουτσόβλαχοι». Ὑπὸ τὴν προσωνομίαν αὐτὴν νοοῦμεν πάντας τοὺς εκτὸς τῆς Ρουμανίας και ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἐγκατεστημένους βλαχοφῶνους. Εἰς τὸν ἐν Μακεδονίᾳ φυλετικὸν ανταγωνισμόν αναφαίνεται παραδόξως ἄνευ οὐδεμιᾶς εἴτε ιστορικῆς εἴτε γεωγραφικῆς βάσεως ἡ ἀπολύτως ἀνήθικος ρουμανικὴ προπαγάνδα, δημιουργηθεῖσα και καλλιεργηθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1860 περίπου πρὸς προσηλυτισμὸν δῆθεν τῶν βλαχοφῶνων πλυθυσμῶν τῆς Μακεδονίας, πράγματι ὅμως πρὸς τὸν ἀποκλειστικὸν και μόνον σκοπὸν τῆς εκμεταλλεύσεως τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ἀπὸ ἐλαστικᾶς συνειδήσεις ἀσυστόλων εκμεταλλευτῶν βλαχοφῶνων Μακεδόνων, συνεργασθέντων καταλλήλως πρὸς τοῦτο μετ' ἐπιτηδείων τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρουμανίας, πρὸς λεηλασίαν τοῦ δι' ἔθνικὸς λόγους σχετικῶν κονδυλίου. Τοὺς βλαχοφῶνους Μακεδονίας ὑπελογίζομεν ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς 250.000 ἕως 300.000 και ἐπὶ τῶν τριῶν βιλαετίων Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου και Σκοπίων.

Οὔτοι ἐμφανίζονται συγκεντρωμένοι περὶ τὸ Μοναστήριον, εκ τούτων δὲ προέρχονται και ὅλοι οἱ ἐν τῷ βιλαετίῳ Σκοπίων ἀπὸ πολλοῦ ἐγκατεστημένοι, ἐπίσης ἀνά τὴν Πίνδον, περὶ τὴν Βέροϊαν και Κατερίνην και ἀνά τὴν Καρατζόβαν, διακρινομένην εἰς σλαβόφῶνον και βλαχοφῶνον. Οἱ λοιποὶ εἶναι διεσκορπισμένοι εἰς μεμονωμένα χωρία, ὡς εἶναι οἱ τοῦ 'Ορεστικῶν "Αργους, τοῦ Νυμφαίου, τῆς Κλεισούρας, τοῦ Πισοδερίου, τοῦ Παπάσκιου κ.λ.π. Περὶ τούτων ἐν εὐρωπαϊκῇ ἐφημερίδι γράφονται ἐπιγραμματικώτατα τὰ ἐξῆς: «Οἱ Κουτσόβλαχοι εἶναι ἀκαθορίστου καταγωγῆς με νομαδικὰ ἔνστικτα, συναντῶμεν δὲ τούτους σποραδικῶς καθ' ὀλόκληρον τὴν Μακεδονίαν και εἰς μερικὰ μέρη τῆς Θεσσαλίας. Εἰς ομάδας συμπαγεστέρας εύρίσκομεν τούτους πρὸς τὰς κλιτῦς τῆς Πίνδου και εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Μοναστηρίου. Εὐφῶνης λαὸς με